

# شورا

اوپنچى ييل

عدد ۱۵ \* سنه ۱۹۱۰



مصرى رضاء الدين بن فخر الدين =  
ناشرى م. شاکر م. ذاکر راجیفلر

## مندرجه سی :

نظام الملك. سلجوق تركلرينك  
بيوك وزيرلرندندر.

فرنگلرنك اسلام دينى  
حقنده معلوماتلرى.

(«دين اسلام علوم وفنون»  
نام اثر دن مقتبس).

اسلام كتبخانه لرى و  
تأليفلرنى اصلاح.

(«المؤيد» دن مقتبس) المعرى  
باشقردلر. م. هادى.

قبردن تاوشلر. مؤلفى خالد  
ضيا. مترجمى عبد الرحمن  
سعدى.

بز نه ايدك، نه اولدق؟  
بدرالدين عمرانى.

قرىم تركلرينك تركيلرى.  
ح. صبى آ.

ميسيونيرلر جمعيتلرى II  
نزان مجلسى.

علم و ارشاد جمعيتى.  
قرآن شريف ترجمه سى

حقنده. امام محمد صابر الحسنى.  
تربيه و تعليم. تعليم عموى

مسئله سى. صابر جان القورماشى  
بزنك مكتبلر. معلم ن. دوهاوى.

مراسله و مخابره. پتر بورغ،  
بوگوليه، اورنبورغ، بوراى،  
اورسكى دن.

جر. س. سونچلهلى.  
تقرىض.

متنوعه. الك بيوك كتبخانه. ابر  
لرايله حانونلر آراسنده آيرهه.

لطائف.  
ادبيات. «آنامه» احنق

تانغتارف. «بن شولاى ديب  
بله» احمدجان عبداللین.

شورا سؤالينه جوابلر.  
بهرام بيك دولتشايف ترجمان.

بهرام بيك دولتشايف ترجمان.

## اوارهون

طرويسكى شهرندن «يك حكايت» كتابى حقنك يازوچى افندى گه: كامل امضاكز و آدرسكز اولما. ديغى سببلى مكنوبكز درج اولنمادى.

«دنيا كتابندن» اسملى مقاله، كلهچك عددده درج اولنه چقدر.

«شورا» ده مرتب صورتك «سير نبي» يازلوب وارمقنى اونوچى افندى گه: اورن آزلى سببندن مرتب صورتده «سير نبي» يازمق ممكن دگل، شويله ايسه ده بعض عددلرده احتمال درج قيلنور.

حج مسئلهسى حقنكده جواب يازارغه صور اوچيغه: بو مسئله هر بر فقه كتابنده مذكور اولسه كرك. اوزكز تفتيش ايتسه كز مقصودكزنى شايد تابارسز.

عبدالعزيز افندى گه: شعركز اوز نوبتى ايله باصلور.

عربى مرثيه يياروچى افندى گه: «شورا» ده عربى و فارسى فصيدهلر هم ده بو درجه ده اوزون مرثيهلر درج اولنميدر.

ق. ك. افندى گه: يازوب ييارديككز ترجمهء حالنى اوقودق. مذكور آدم بتون عمرينى عبادت

ايله مشغول اوله رق كچرمش ايمش. بو چوق گوزل بر شيدر. اگرده عملى خالص اولمش ايسه خيرلى جزاسينى اوزى آخرتده كورر. هر حالده بو آدم عمرى بارنچه اوزى ايچون طرشمش. اما آنك شول قدر نفل نمازلرندن و شول قدر تسبيحلرندن باشقه لرغه نه كىي فائده اولدى؟ ملت كه نه كىي خدمتى نيكىي؟ معذور كوركز، بو ترجمه «شورا» ده يازلماز. بونى ايسه تصوف شـيـخـلـرى حقنكده يازلماش مناقب كتابلرينه يازارسز، شونده يازلمقى مناسبدر.

امضاسى تمام قويلمامش و آدرسلى اولمامش مقالهلر تاشلانالر. اوشنداق كاغدنك ايكى طرفينه ده يازلماش ياكه يول آرالى پك جيش ياخود اوقولماز لق درجه ده بوزوق يازلماش مقالهلر «شورا» ده درج اولنميدر.

ع. اسحاقى افندى گه: سلامت تابشرلدى. تشكر ايتدك، جوابى اوزكزگه طوغرى يازلدى.

ع. آ. افندى گه: مكنوبكزنى آلمادق.

ابراهيم افندى گه: مكنوبكز ايله كتابكز تابشرلدى.

د. ف. افندى گه: شعركز باصلميه چق.

معلمه ح. خانم گه: مقاله كز بزگه ايرشمايى،

مسودهسى قالمش ايسه نكرار يازارسز.

### علمى، ادبى و اقتصادى «مسلمانين» ژورنالينه مشترى دفترى آچقدر.

«مسلمانين» روس ديلىنده اولوب 1908 سنه ايون 15 ندى بيرلى فرانسيه ده پارېژ شهرده نشر ايديلهدر. مسلكى حر اولديغى حالده، مذكور ژورنال دين قارنداشلر يىزنى محبت و علم بولايينه ايرشدر و ب آنلرنى مدنيت، معرفه، اتحاد و ترقى حاصل ايدرگه قوتينى صرف ايده چكدر. «مسلمانين» نك هر نوميرى زور فارماتده ۲۴ صفحه دن عبارت اولوب، ايكى هفته ده بر مرتبه چقادر. ياكئى مشتريلرگه بو كوئگه چه باصامش نوميرلر همه سنده بوش بيرلور.

روسچهدن باشقه ديلى بلمگان دين قارنداشلر يىزگه ياردم اوله رق «مسلمانين» ادارهسى اسلام دينى نك بارچه شرطلر بىي آچق ديلى ايله بيان ايدن «شروط الاسلام» نامنده بر كتاب باصارغه كرشدى. مندرجهسى: (۱) محمد عمه و باشقه انبياءلر تاريخى. (۲) اعتقاد، (۳) عبادت، (۴) عملدر. مذكور كتاب ۴ جز اولوب 1911 سنه «مسلمانين» مشتريلرينه بوش بيرلور. خصوصى آلوچيلرغه ۳ صومدر، هر جزئى بربر آرطلى كوندريلور. «مسلمانين» نك، بر نوميرن صوراء و چيلرغه آچچسز كوندريلور. بهاسى بارچه مملكت لره سنوى ۷ صوم، يارطى سنه ۴ صوم، اوچ آى ۲ صوم، بر نوميرى ۳۰ كاپكدر. يلق مشتريلرگه «بو كوئنگى تركه» نامنده ۱۵۵ صفحه ك كتاب هديه قيلنور. (M. Tatarine اثرى) مکتوب، آچه و قول يازولرينى محرر اسمينه كوندرو شرطدر.

Ларижъ, (Франція). 9 rue Adolphe-Focillon 9. XIV arr. Paris. Redacteur en chef du Journal „MOUSSOULMANINE“ M-eur Magomet- Beck de Hadjetlache.

ناشر و محررى: محمود حاجى تلاش.



۱ آغوست ۱۹۱۰ سنه

۸ شعبان سنه ۱۳۲۸

## سورادىر والوغ خادىملىرى

### نظام الملك .

دنياده توردنچە اسمى حرمت ايله ياد اولنورعه نيوشلى اولوب ده بوكونده اسمى اونودلمش آدملىر مزنك بىر سلجوق تركلىرى حكومتك وز يراك ايتمش واك ايلك اولهرق نظاملى مدرسلىر تاسمىس ايلمىش اولان « نظام الملك » در .

بونك اسمى حسن بن على بن اسحاق وكنيهسى ابو على ، لقبى ده قوام الدين اولوب صوكره « نظام الملك » ديه مشهور اولدى . علم فامبليه سندن دگل بلكه فقير بر ايگونچى بالاسى ايدى .

« طوس » ياننده اولان « راذگان » و ايكنچى بر روايت كه كوره « طوس » نك بر محلهسى اولان « نوقان » ده ۴۰۸ - ۱۰۱۷ تاريخنده « نياغه كلدى . و ابرانده حكومت سورمكده اولان سلجوق تركلرندن آل ب آرسلان ايله آنك اوغلى ملكشاهغه وز يراك قىلدى . كىملرنك ياردملىرى ايله در ، بر فقير عائله بالا سى اولديقى حالده علم تحصيل ايدوب تفسير ، حديث ، فقه فنلرنده و خصوصا حسابده اوز زمانينه كوره متخصصلردن اولمشيدى .

نظام الملك ، عقللى و تدبيرلى بر آدم اولوب اوز وقتلرنده اولان سياست اشلرنده ماهر ايدى . ترك دولتينك شهرتيني اوسدررگه و مملكتنى غايت زورايتورغه سبب اولدى .

شرق خلقى ايچنده و اسلاملىر آراسنده ايلك وقتلرده بر چوق همىلى آدملىر اولنور ايدى . بونلرنك بعضيلرنك اسملىرى - گرچه لازم درجهده تفصيل ايله اولماسه ده - تاريخلرده صافلانوب قالمش اماكو - برا كينك اسملىرى اونودلمشدر . بيوك بر آدمك اونودلوب قالمقنده عيب اول آدمك اوزنده دگل ، بلكه آنك اطرافنده اولانلر اوستنده در . بو عيبده عموما ديندشلىرى و ملتدشلىرى ده مشتركدر .

فرنكلر اوزارينك الوغ آدملىرى ايچون يو - بيليلر ياصاب و مشهور شهرلرده پامتنىكلر صالحوب طورلر . اوز وطنلرينى الوغ كيمسه لرنك پامتنىكلرى ايله طولدر دقلرندن صوك حتى چيت مملكت خلقلىرى آراسنده ده شول آدملرينك اسملىرى مشهور ايتمك ايچون طريشورلر . ايتالولرنك « اسكندريه » شهرينه « دانتي » پامتنىكى صالحورغه اجتهاد ايتديكلرى شايد خاطرلرده در .

اما اسلامك بيوك آدملىر ! بو جهندن بونلر بختسز لدر . بونلرنى خاطرلرينه توشروچيلر و اسملرينى منگو فالدرر ايچون چاره لرگه كرشوچيلر بوق ديه - چك مرتبه ده آزدر .

اولان نماز بولمه سندن باشقه ، مطالعه و تدریس ، مذاکره و تنفس ایچون آیروم اورنلر ، اویقو ایچون خصوصی حجره لر ، معلم و مدرس لر طورر ایچون مخصوص بولمه لر اولنور ایدی . آشاخانه لری و خسته خانه لری مکمل اولوب هر فاتنده ۳۶۵ عدد حجره و هر حجره سی شاگرد ایلر طولوغ اولنور ایدی .

بومدرسه ، یالکیز علوم دینیه گه گنه خاص اولمای بلکه دین و دنیا علم لرینک هر بری کندینک متخصص عالم لری طرفندن تدریس قیلنور و مدرس لر آراسنک هر تورلی دین و مذهب گه تابع آدم لر اولنور ایدی . بناسی ۴۵۷ (۱۰۶۴) ده ۲۰ نچی ذوالحجه (نویابر) ده سالنورغه باشلانندی و ۴۵۹ (۱۰۶۷) ده تمام اولدی و اوشبو ییل ۱۰ نچی ذوالحجه (سنتابر) ده شنبه کون درس باشلانندی .

« نظامیه » گه مخصوص اولان و قفلر بتون شاگرد و معلم لر ، ناظر و مدرس لر ، خادم و مستمع لرینک مصرفارینه تمام یتارک درجه ده کوب ایدی . بیوک بر کتبخانه سی اولوب شول زمانده اولان کتابلردن متعدد نسخه لر ییقولمش و بوکا ناظر قیلنوب ده شهرتلی آدم لر قویلنور اولمش . شافعی فقیه لرینک پیش قدملرندن اولان ابو یوسف یعقوب بن سلیمان الاسفرائینی اوشبونده ناظرلق خدمتی ایتمشدر .

نظامیه نک مدرس لر ، معتبر و الوغ عالم لردن انتخاب قیلنور ایدی . ابو نصر ابن الصباغ ، ابو حامد الغزالی ، ابو النجیب ضیاء الدین السهروردی ، ابو اسحاق الشیرازی ، احمد الغزالی بونده تدریس خدمتی قیلمشلردر .

دورتیوز ییلدن زیاده دوام ایتدیکندن صوگ اوشبو مدرسه و اوشبو علم خزینه سی خراب اولدی . بوکونده ایسه بونک بر تاشی قالماشدر . آنچی بر مناره سینک نیگز ی معلوم اولوب بوکونده بر یهودی آشاخانه سی اوله رق طوردیغنی و بتون اطرافنی یهود محل سی اولدیغنی بعض بر یاگی اثرلرده اوفودق .

ایکی اوچ روس و ایکی اوچ مسارجه بر گه قوشلوب بر دارالفنون تأسیس ایتلر ، اما بتون

آلب آرسلان وفات اولدیغنده تخت حقنده ظاهر اولمش دعوانی ، اوزینک تدبیری سایه سنده بتدی و آلب آرسلان اوغلی ملک شاهنی تخت که چیقاردی . آناسی قیلنندن ملک شاه ده مملکت اش لرینی بوکا تابشروب طوردی و بونک گوزل اداره سی سببندن مملکنده طنچلق حکم سوردی . سلجوق ترکرینک انک پارلاق عصر لری اوشبو نظام الملک وزیر لگی وقت اولمشدر .

نظام الملک عالم و ادیب ، فاضل و خوش صحبتلی اولدیغندن اطرافینه عالم لر و ادیب لر ، هنر اهل لری و شاعر لر ، صوفی و فقیه لر جمع اولنور لر ایدی ، صدقه و احسانی حساب سز تارالدیغندن دشمنی آز اولمش و کوکلر تسخیر ایدامشدر .

نظام الملک ، مسجد لر و مسافر خانه لر تأسیس ایدوب اداره لری ایچون یتارک درجه ده و قفلر قالدردی . فقط بویله حال هر بر پادشاه و کوب وزیر ارده اولدیغندن الوغ بر اش کورلماز . نظام الملک نک اصل همتی ایسه اوشبو مسجد و مسافر خانه لر اوستنه مدرس لر تأسیس ایتدیکیدر .

ابتدائی درجه سنده و ترتیب سز صورنده اولان مدرس لر اسلام دنیا سنده ایلکن وار ایسه ده شه ره لری کورلمادیکندن آنلر یوق غه حساب ایدلنور لر . بو وقتلرده اولان تحصیلر عموما مسجد لرده اولمشدر . ترتیبلی مدرس لر نک اسلام دنیا سنده انک ایلک مرتبه اوله رق میدانغه چیققی ترک حکومتک اولمشدر (\*).

نظام الملک : اصفهان و نيسابور شهرلر نده « نظامیه » اسمنده مدرس لر تأسیس ایتمش ایسه ده بونلر کچوک شیلر ایدی . صوگره دن « بغداد » شهر نک الوغ بر « نظامیه » مدرس سی تأسیس قیلدی .

اوشبو « نظامیه » رصافه ( دجله نک صول طرفنی ) ده شهر اورنالغنده ایکی قاتلی اوله رق اوزون شکله سالنمش بیوک بر بنا ایدی . غایت کیک و زور

(\* ) حافظ ذهبی : « ان نظام الملک اول من بنی المدارس »

همه ابن خلکان : « وهو اول من انشأ المدارس فافتتحت الناس به » دیور . و فیات الاعیان ج ۱ . ص ۱۴۴ .

جعفر اسمندہ اوغل دنیاغہ کتوردیکندن صوڭ آناسی یانینہ فایتوب وفات ایتدی .

ملکشاه ، اوزینڭ قزندن طوغمش جعفرنی ولیعهد نصب ایندرمک و بونڭ اوستنده خلیفه نی « بغداد » دن « بصره » شهرینه کوچرمک قصبینه کردی ، فقط ملکشاھنڭ اوشبو مرادینہ مانع اوله چغنی بیلدیکندن ملکشاھنڭ خاتونی نچوک اولسه ده نظام الملک نڭ نفوذینی صندرمق چاره سینہ یابشدی . نہایت ملکشاھ ایله برابرندہ سفر ایتدیکنده ترکان خاتون تعلیمی ایله « نهاوند » یاننده قوندقلرنده درویش قیافتندہ اولان بر آدم وزیرنی پچاق ایله سانچدی ، بوندن آلمش جراحتی اینہ نظام الملک ۴۸۵ (۱۰۹۲) تاریخندہ ۱۰ نچی رمضان ( اوکتوبرده ) ده وفات ایتدی و « اصفهان » غہ کتورلوب دفن اولندی . یاشی ۷۷ ده اولوب وزیرلک منصبندہ طوتاشدن ۳۰ سنہ طوردی . ملکشاھ ایسه بوندن ۳۵ گنہ کون سلامت طوروب وفات اولدی و ایران سلجوقلرینده انقراض کلدی .

نظام الملک ترجمه سیننی سویلادیکی صوڭکندہ ابن الاثیر : « و اخباره مشهوره کثیره فد جمعیت لها المجامع السائرة فی البلاد » دیبور . طبیعی بو خبرلر تاریخ غہ عائد دڭل بلکه توشلر و خضرنی کوروب سویلاشه کلر کبی کرامات و خارق العاده شیلر حقنک اولسه کرک . زیرا ابن الاثیر زمانه سنده اسلام دنیا سنده اڭ رواجلی شیلر شونلردن عبارت اولمشدر .

بغدادده بیگلر ایله مسلمانلر دارالفنون دڭل آندن کوب مرتبه توبان بر مکتب اولسون تأسیس ایدرگه قدرتلرنن کلاماز . اسلام دنیا سی نه کبی حاللرگه قالدی ؟ اهالی آراسینه تأثیری کامل اولدیقندن نظام الملک که موافقت بوزندن بونڭ عصرندہ اولان خلقلر هر برده مکتب و مدرسه لر بنا قیلورغہ ، بالالارینی اوقوتورغہ کرشدیلر ، علم گه اهمیت ویردیلر ، اوشبو سببدن اسلام دنیا سنده عالم و بیوک کیمسه لر ظهور ایتدی (\*).

نظام الملک فارسی و عربی لسانلرده شعرلر سویلر ، وزیر اولدیغی حالده بعض وقتلرده جامعلرده عدیث علمندن درس ویرر ایدی . مملکت خدمت لرینی « امی » لردن آلوب ، اوقومش آدملرگه ویرر . دیکندن اسلام دنیا سنده الوغ بر انقلاب اولدی و علم اهللری نڭ حرمتلری یوقاری کوتارلدی .

اطرافنده اولان پادشاھلر ، نظام الملک ایله دوست طورورغہ ، هر وقت مداره قیلورغہ طرشقلری کبی بغداد خلیفه سی هم غایت احترام قیلور ایدی . کوچی و نفوذی بتمش عباسی خلیفه سیننی ، مجرد اسلام جمعیتی نارالماسون ایچون نظام الملک طرفدارلق قیلوب و حمایت ایدوب طوردیغی مرویدر . حتی که اوشبو نیت ایله ملکشاھنڭ قزینی خلیفه المقتدی گه نکاح قیلدرغہ سبب اولدی . ملکشاھ قزی ، خلیفه دن

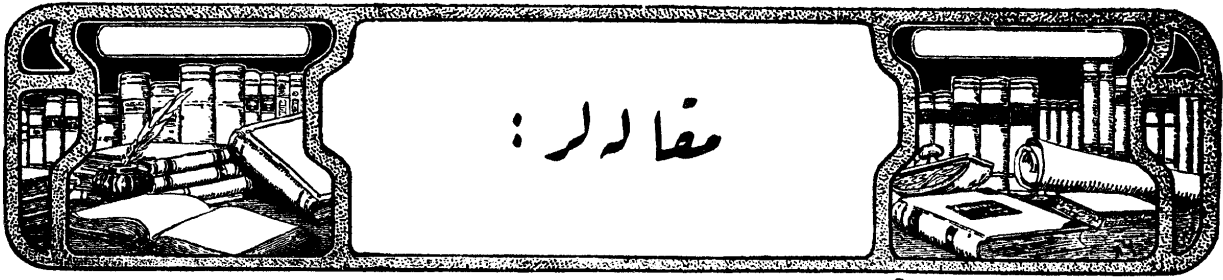
(\* تاریخ دولة آل سلجوق . ص ۵۴ .)



### عبرتلی سوزلر:

آدم بالاسینڭ اڭ خلقسزی اوزین یوقاری کوتارر ( نکبر اولور ) باشقه نی توبان طوتار . مشورت امانتدر ، امانتکنی کیم گه تابشراچغکن غافل اولما ! حیانتڭ بوکونی یالقدرغچ ، کیله چگی بیلمسز ، اوتکانی اوکنچ . آلماس ، کومردن بولا ، لکن کومر فائده سی آلماس غه کوره کوبره ک . علمسز برلک اولماز ، قاچوب باتوب علم کلاماز .





## مقاله لر:

فرنكلرنىڭ اسلام دىنى حقنە مەلۇماتلىرى .

(«دىن اسلام علوم و فنون» نام اثرىن مەفتىس)

اسلام دىنىنىڭ علويتىنى و فضىلتىنى تمام آڭلاب مدح و ثنا ايدۇچى بىوك آدملىر آوروپادە و آمىرىقا دە واردىر. اثرلىرىنى اوقۇچىلىرى، بونلرنىڭ اسلام دىنى حقنە اولان تەقىشلىرىنە نەجب ايدىرار و تمام بىلوب يازدقلىرى ايله حكىم قىلورلىر. لىكن ارادە بىلماينچە يازۇچىلىرى ياكە بتونلاى ياكىلىش آڭلاوچىلىرىدە كۇب در. بو ياكىلىشلىقنىڭ سەببىلىرى مەتەددىر. بەضىلىرى ياش و قىلرنە راھىلردن (روحانىلردن) ايشتمىش اولدى. قلىرى فكلرلىرىنە بناء قىلوب و بەضىلىرىدە اسلام مەلىكتلرنە اولان نادان تەرجمانلردن، عواملردن ايشتىدىكىلىرى شىلرنى حقىقت ساناب يازمىشلىرىدۇر.

اسلام مەلىكتلرنە اولان تەرجمانلر، فولاغوز لىر قىزقلى خىبرلر سويلاب كوبراك آقچە آلمق امىدى ايله سىياھلرگە ھەر وقت اصلى اولسە اولماسە عىجب خىبرلر سويلرگە طرىشورلىر.

دشمانلىق و آچىغ سەببى ايله اسلام حقنە اصلسز شىلر و اقتراللىر تەصنىع قىلوچىلىرىدە يوق دىكل در. بونلر ايسە اوزلرنىڭ قىلملىرى كۇچى ايله اسلام دىنىنىڭ فضىلتىنى باشلىرىگە و افكار عومىنى آندىن چوبرىرگە اجنھاد قىلورلىر.

دىن اسلامنىڭ علويتى، كمالتى حقنە بىر اثر يازمىش مۇلقلر كۇب اولدىغىدىن بونلرنى ساناب بىرمەك مەمكىن دىكل. فقط آوروپانىڭ كىلىملىرىدە كىملىرى ندىن اونبىر عدد عالمنىڭ نظارتى ايله، مەخلىق مىللىرىگە مەنسۇب اولان دورىتوز بىتمىش عددىدىن آرتىق مەتەنلر طرفىدىن مەيدانە كىتورلىمىش اولان «غراندىر

آنسىقلىقۇپادى» نام فرانسىزچە اثرنىڭ اسلام حقنە يازمىش تەقىقاتىنى بو ىردە نقل ايدە چىكىمىز. زىرا بونىڭ اسلام حقنە انگلىز، آلمان، فرانسىز و باشقىلار لغت لردە يازمىش اثرلرنىڭ ھەر بىرىنى تىكىشروب و محاكەمە ايدىلوب يازمىشلىرىدۇر. ايشتمە تەرجىمە بو:

«قرآن (شرفى) دە آل عمران سورەسى ۳نچى آيتىدە «ان الدين عند الله الاسلام» (اللھنىڭ دىنى اسلامدۇر، دىمەك اولور) دىيولمىشلىرىدۇر. مەھمەد (علیہ السلام) كىتورمىش دىن گە اسم اولان «اسلام» لفظى اللھ تەئالى گە تەسلىم اولمىق و آننىڭ ارادەسىنە اطاعت ايتمەكلىرىدۇر.

اساسلىرى توحىدنىڭ عبارت اولان ايسكى دىن لردە اللھ تەئالى گە ايمان ايدوب آخىرت كۇنىنە ايمانمەكلىرىدىن بەھت قىلورلىرىدۇر. اسلام دىنى ايسە بونلر اوزرىنە حق تەئالى گە شۇكر ايتمەك و طىفەسىنى آرتىرىشلىرىدۇر.

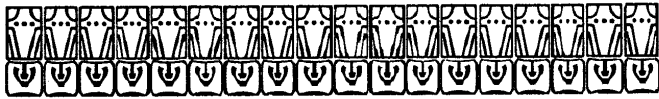
مىسالمان اولمىق اىچون اللھ تەئالىنى توحىد و مەھمەد علیہ السلام نىبوتىنى تەسدىق ايتمەك كاپىدىر.

مىسالمانلىق جىسم انسانى اىچون طىبىعى جەھتىدىن لازم اولان شىلردىن مەنە ايتماز. رمىزاندە كۇندىز مەنە ايدىلمىش شىلر كىچىدە رىخىت اولدىغى اىچون بوشى مەنە دىكل بلىكە وقت آلماشلىرىدۇر دىغىنە عبارتلىرىدۇر. خاتون لرنى كىتى دورت گە قىدر آلورغە (اگر شرطى تابىلسە) مەساعىدەسى واردىر. اسلام طرفىدىن كى قاتىبە صورتە مەنە ايدىلمىش خىزىر ايتى ايله خىمىرنىڭ بىدىن انسان اىچون لىزومى يوقىدۇر. شونىڭ اىچون بونلردىن مەنە ايدىلمەك طىبىعى شىلردىن مەنە ايدىلمەك اولماز.

مىسالمانلر نە بىرگە كىرەشلىرى ايسە اوزلىرى ايله بىر ابر ادبىيات، فنون و صنایع ھەم كىرەشلىرىدۇر. آوروپا پالورلر و حىشى خالەدە اولدىقلىرى بىر وقت مىسالمان

اهمیت و بیروب اسلام شریعتی منع ایتمشدر. اگرده مذکور ضرری جهتلری بتروب صرف بر فائدهلی جهنی گنه قالاچق اولسه اول وقت آنک حکمی اوزگرر گه ممکن.

ایشته «غراند آنسیقلوپادی» ده اسلام حقنده سویلانمش سوزلر اوشبوندن عبارتدر. (الفضل ما شهدت به الاعداء).



### اسلام کتبخانهلری و تألیفلری اصلاح.

(«الوید» دن مقتبس)

اسلام عالمی کمالته که ایرشمش وقتده اولان کتبخانهلرده گی کتابلرنک صانلرینی حساب ایدوچیلر بتون اسلام دنیا سنده اولان کتبخانهلرده ۵ میلیون عدد کتاب اولدیغنی تخمین ایتمشدر ایدی. اما اوشبو حاضرگی عصر باشنده اولان اسلام کتبخانهلرینی صاناب غوستافی فاوغل بتونسینی ۳۰ مگ عددکه چیقاردی. بیش میلیون گه کوره صوگ عدد ایسه بیوک تاغدن بر توزان نسبتنده گنه در. بو کتابلر نه برلرگه کتمشدر؟ صلاح الدین الابوبی مصرغه کردیکنه مصر کتبخانهلرنک یالسکز تاریخ طبری غنه ۱۲۰۰ نسخه ایدیکی معلوم اولمش. بر کتابنک نسخه سی اوشبو درجهده کوب اولور ایسه باشقه فنلرده و باشقه کتابلرنک نسخه لری نه قدر اولمق لازم کلور؟ بونی ایسه هر کیم فکر ایته کرک.

دورتچی قرن هجری عالملرندن اولان ابن سید الاندلسی، بو کونگی فنی و علمی لغتلر (اینسیقلوپیدیله) قبیلندن یوز جلددن عبارت بر کتاب تألیف ایدوب «فک» سوزی ایله باشلادی و «ذره» کلمه سی ایله تمام ایتدی. اوشبو کون بو کتاب نه یرده در؟

زمان ایله نادانلق، قولیزده بر یخشی کتاب فالدرماش، بتونسینی یون اورینه تتوب وتاراتوب

مملکتلری مدنیت گه غرق اولهرق طورر ایدی. آوروپالولر علم و مدنیت یوزین آنچق «اهل صلیب» صوغشلرنده مسلمانلردن آلدفلری صوگ غنه کوردیلر.

اسلام قدر طبیعی صورنده نشر ایدلمکده هیچ بر دین دنیا ده یوقدر. خرستیانلرده اولدیغنی کبی میسبونلر فلانلر اولمادیغنی حالده بو کونده ده نشر ایدلوب طورر. شمدی آروپا و آمریقا ده مسلمان آز ایسه ده کیله چکده کوبایه چکلری آگلاشلور.

اخلاق جهندن اسلام دینی، خرستیانلق و یهودی لکدن اوستوندر.

آروپا ده اولان قانون جزالر اسلامده وار در. جهاد و معار بهلر ایسه اسلامه تعرض ایدنلری منع ایتمک ایچون مشروع اولمشدر. مسلمانلر فتح ایتدیکلری یرلرده اهالینک عرف و عادتلرینه تعرض ایتمزلر، هر کیمنی اوز دیننه حر فالدرلر. احوال اجتماعیه جهتنجه اسلام دینی عالی بر نظام قویقله بتون مسلمانلر آراسنده مساوت قو- یمشدر. درجه و مرتبهلر مراث اولهرق فالماز. انسانلرده قدسیت فلان یوقدر، هر کیم اوزی طوغریدن طوغری الله تعالی گه عبادت ایده بیلور، واسطه فلان غه احتیاجی اولماز.

احوال اجتماعیه خصوصنده ایرلرگه کوره خاتو- نلر توبان و حرمتسز طوتلنورلر ایسه ده اوز مال لرینی تصرف ایتمک حقنی حائلردر. مسلمانلرنک خاتونلر حقنده اولان بر چوق معامله لری اوزلرینک عرف و عادتلری ایله یوردیکلرننددر. یوقسه قرآن تعلیماتینه کوره مسلمان خاتونی آروپالی بر خاتون دن توبان درجه ده دگلدر.

تعدد زوجات، اسلام ایجادی دگل، بلکه اسلام ایسکی دن اولان بو حالنی آنچق بر نظام تحتنه آلمشدر.

ربانک ممنوع اولمقی سودا گرلک و تجارت اشلری ایچون اوکغایسز اولسه ده ربانک ضرری جهتلری ده واردر. ایشته شول ضرری جهتلرینه

بر واقعه نر فرنگلر طرفندن یازلمش اثردن اوقور اولسهك واقعه نك سبیلرینی، نتیجه لرینی، محیطینه اولان تأثیرلرینی تمام آكلاندیغی اوستنه ایکنچی بر حادثه لرنگ سرلری ده آچیلدر « دبه در .

اوشبو مستشرق و اوشبو خرستیان سوزلری خواه درست اولسون و خواه اولماسون اما بزم ایچون علوم اسلامیه مزی تصفیه ایتمك مطلقا لازمدر. عمر تلف ایتمكدن باشقه ثمرلری اولمغان کتابلر اورنینه فائده لیلرینی ایزلب تابارغه اگردد تابلماسه بوکوندن تألیف گه مباشرت قیلورغه تیوشلی .

اسلاملر اوستلرینه آفاتلر اوشبونلر طرفندن کلدی و اسلام تألیفلرینی بونلر بوزدیلر:

(۱) موضوع حدیثلر و بونلر فی تاراتوچیلر. هر نه قدر حدیث عالملری بو طوغورده کوب خدمتلر قیلوب موضوع حدیثلرینی درستلرندن آیر-دیبلر ایسه ده بو موضوع حدیثلردن کوبلری همیشه کتابلرده یازلنوب روایت ایدلنوب یورمکده در .

(۲) دینی فرقه لر . بونلر اوز مسلک لرینی آلفه سورمك و باشقه لرینی یامان کوسترمك فصدیلر پك کوب اصلسز شیلر اختراع قیلوب کتابلرینه یازمشلردر .

(۳) اسلام مذهبینی قبول ایتمش چیت ملتلر . بونلر ایسه اسلامه کلدیکلرنده اسلامنگ حقیقتندن خبردار اولمادقلری حالده اوزلریننگ اولگی دینلرنده اولان شیلرینی اسلام اسمینه تارا-تمشلردر . خلقت عالم، کوك وبر، بولنز وقویاشلر حقنده اولان حدیثلرننگ کوبلری و آشلرننگ فضیلتلری ونوسلری حقنده اولان خبرلرننگ قسم اعظمی اوشبو کیمسه لر طرفندن نشر ایدلمش شیلردر .

(۴) چیتن عبارتلر ایله یازوچیلر . بونلر ایسه کتابلرینی لغزلر ، معالر روشلرنده یازوب علم بابینی بتون بتونه بوزمشلردر . بونلرننگ کتابلری چیغشمسز وفائسز اولوب صرف تزییع عمردن عبارت اولور . بویله کتاب یازمق تحصیل علم مقصدینه خلاف وطوغوروسی علم گه جنایتدر . اسلامنگ بوکی

بترمشدر . فولمزده اولان کتابلر آراسنده (بر آزنی استئنا سوکونده) معنالی بر نرسه یوقدر . ایشته کوكلمره غیرت و جسارت ویره چك، نفسلرمزنی تربیه ایدوب ترقی یولینه سوق ایده چك اثرلرمز اولمادیغندن دنیا ده اك خوار و اك اشلکسز آدملر اولوب قالدق . کتابلر ، امتلرننگ ترقی و تندیلرینی کوسترمکده اولان طوغوری بر میزان اولدیغی کیملرنگ کونارلمک لرینه یا که توبان توشمکلرینه اك برنچی سبیلردندر . بر وقت بگا شیخ جمال الدین الافغانی حضرتلری :- « بزم برنچی خدمتمز علمه مزی تهذیب ایتمك و تألیفلرمزنی ترتیب که قویوق ، مختلف فنلر حقنده کرك مسئله لرینی ینگل تابارلق صورتده ایدوب یگی اثرلر وجوده کتورمك و هر بر علمنی اوز مرتبه سینه قویوق ، مثلا نحو و بلاغت فنلری تیل طوغور یلامق ایچون قویلمش فنلردندر ، بونلرینی شول مقصد ایله گنه اوقورغه تیوشلی ، اگرده اوزلرینی مقصود بالذات ایدلنوب اوقولور اولسه لر بو فنلر عمرنی ضایع قیلور ، مقصود اولان تیل طوغور یلاتوق ده حاصل اولماز . بزنگ اهل اسلام ایله فرنگلرننگ علم تحصیل ایتمکلرنده اولان فرق پك معلومدر . اهل اسلام ، فنلرننگ غایه لرینه موافق صورتده اوقومادقلری حالده فرنگلر هر علمنگ غایه سینینی برنچی مقصد ایدرک اوقورلر . اوشبوننگ ایچون مسلمانلر علمدن محروم قالدیلر ، فرنگلر هر بر علمنگ توشلرینی تحصیل ایله لر و اوشبو سببدن اجتماعی حاللرینی اصلاح قیلورغه ، ملتلریننگ کوزلرینی آچارغه موفق اولدیلر » دیمشیدی .

فارس لسانی حقنده کتاب تألیف ایدوچی بر مستشرق اوزیننگ کتابیننگ دیباجه سنده : « علم اسبابی بز فرنگلرده کاملدر . کتبخانه لر بزده ، دارالعلملر بزده ، ماهر معلملر بزده . اوشبو سببدن عرب و فارس عالملری اوزلریننگ آنا تیللرینی ده بزدن اوگرنرگه مجبورلردر » دبه یازمشدر .

خرستیان عالملرندن بری : « اسلام تاریخلری بالکز حکایت طرزنده یازلدیغندن هیچ بر حصه آلورغه ممکن دگل . اما اسلام تاریخلری طرفندن یازلمش عین



متنلرگه شرحلر، شرحلرگه حاشیهلر یازمق اڭ  
ضررلی شیدر. مقتدر آدملر طرفندن یازلمش اثرلر،  
شرح وحاشیهلرگه محتاج اولماز. اگرده بعض بر پک  
محتاج اورنلر اولسه شونلرنی تفسیر مقامنده کتابنڭ  
حاشیهسینه بر قدر یازسه کفایت قیلور .  
« المعری »



### باشقردلر (\*).

نیپلویف یرافندن کوروچی بر آدم اولغانغه ،  
فقط عسکری فوتکه گنه تایانمادی، ایکنچی یافندن حیل  
نوزاغینی قوره اغه کرشدی: ایڭ اول « نور علی »  
خانغه تورلیچه خوش آمدلر قیلوب وهدیلهلر و یروب  
ممکن قدر قزاق خلقینی باشقردلرغه فوشیلودن صافلاب  
توررغه اوتندی . ینه الکان اوغلینه فوشوب، قزاقلرنڭ  
الکان ونفردلی آدملرینه مکتوبلر یازدردی وهدیلهلر  
بیارتدی هم بوندن سوکده آنلرنی اونوتیمه چق اولوب،  
فقط آنلردن قزاقلرنی باشقردلرغه قانشودن طیوب  
نوتارغه اوتندی . برنی قدر قارغالی مسلمانلرینی  
آفچهغه یاللاب بونلر واسطه سیله اورنبورغ آخوندی  
اسمندن قزاقلر آرهسینه پروکلاماتسیه لر تاراتدردی .  
بو پروکلاماتسیه لر نڭ خلاصه سی قزاقلر ایله باشقردلر  
آرهسینه عداوت سالودن وممکن قدر برگه قاتناشودن  
منع ایودن عبارت ایدی . حالبوکه ، « اورنبورغ »  
آخوندینڭ بو اشدن هیچ خبری یوق ایدی .

ایشته ، نیپلویف بو اشار ایله مشغول ایکان  
شول آراده بتون باشقردلر قیام ایتدیلهلر . توغری  
کلگان بر یرده مهاجر روسلری اوتردیلر و بوندن  
ما عدا نه قدر نورهلرنی هم اوزلرینه قاتناشماغان  
باشقردلری قچدن کچوردیلر . نیپلویف بیک آبدرا-  
غاچ یکاندن اورنبورغ آخوندینڭ اوزینه بلدر میچه  
آنڭ اسمندن باشقرد آراسینه اعلانلر تاراتدردی .

عالملری ، ممکن قدر چیتن یازارغه طرشدقلری  
حاله فرنڭ عالملری اڭ چیتن فنلرده تألیف ایتمکه  
اولان کتابلرینی اڭ غبی آدملر آڭلارلق صورتده  
قیلورغه طرشورلر ایدی . حتی که اثرلرینی اولدن  
کلمش خادمه لرینه اوقوب قارارلر وشونلر آڭلارلق  
درجهده ینگلنشدرمی طوروب مطبعه لرگه ویرماز  
لر ایدی . فرنکلرنی بتون دنیاغه خواجه ایدرگه  
سبب اولان شیلر ایشته شوپله ینگل یازلمش کتابلر  
اولمشدر . خلق آڭلاماللق روشده کتاب یازوچیلرغه  
لعنت اوقو یغشی دگل، شوپله ایسهده آنلر رحمت  
اوقورغه مستحق دگللر .

۱) کتابلرنی مناسبتسن بحثلر ایله طو-  
لدر وچیلر . اوشبو عادت ، صوڭ مؤلفلرده کوبدر .  
ابن عابدین اگرده بوروشده مناقشات لفظیه اورنینه  
وجلدرلر ایله بر حاشیه یازاچق یرده فقه فنی ایله  
مناسبتی اولمغان مهمل بحثلرینی تاشلاب مستقل  
بر فقه کتابی قیلوب یازمش اولسه پک زور اولسه ایکی  
جلده لکن پک فائده لی بر اثر اولمش اولور ایدی .  
علملکنی تنقیح ایتمک و تألیفلرنی گوز-  
للشدرمک یوللری بونلردر : موضوع حدیثلرنی ،  
عقلغه مخالفی و امکان داخلنده اولمغان شیلرنی  
چیقارمق ، حیات اجتماعیه گه نعلق یوق و بو کون  
بنو بشر ایچون محتاج دگل نرسه لرنی حنف  
قیلوب، سوزلرنی تکرار سوپلما کسزین غایت، ینگل  
و آڭلارلق روشده یازمق، هر بر مسئله نی اوزینڭ  
مناسبتنی قاراب بابلرغه تقسیم ایتمکدر .

اوشنداقی نه کبی فنده اولسهده اولسون کتاب  
بازلنور اولسه شول فننڭ تاریخندن باشلاب یازارغه  
اوشنداق دینی مسئلهلر ایله علمی و فنی مسئلهلرنی  
بر برندن آبررغه تیوشلی . دین ایله فن وعلمنڭ  
قارنداشلکلرنن نزاع یوق . شوپله ایسه ده فنی  
کتابلرغه دین بحثلری و دینی کتابلرده فنی بحثلر  
قویمق تألیف اصولینه خلافدر . بوشی نحو فننده  
حدیث یازمق وتفسیر فننده منطق سویلامک قیلندن  
ذهنلرنی آداشدرمق اولور .

فتنه چى باشقردلرنىڭ ايبىرلارنى تالاوغە حتى خانون قىزلىرىنى اوزلارنىڭ ئالۇب نەسەلەر سانارغە، نەسەلەر اوزلرى اسنفاده ايدىرگە رخصت ايدىلىدى. قزان تاتارلارنىڭ حاللارندىن خىبر ئالۇب تورو اېچون اطراف قىزىلەرگە شىمچىلەر چىقاردى. آسترخان گوبىرناتورى «ژىلىن» گە كاپىنىت طرفندىن فرمان كوندىرلۇب اول طرف مسلمانلارندىن باشقردلارنىڭ فتنه لىرىنى مەكن قدر ياشىرگە هم باشقردلاردىن و قزان تاتارلاردىن اول طرف مسلمانلارنىڭ ياشىرون يازو ايلتۇچى يوقى ايدىكىنى بىك تفتىش قىلۇب تورىغە امر ايدىلىدى. نىپلوفى ھەر نرسەدىن بىگراڭ باشقردستاندە طورغۇچى مېشارلار، تىپتارلار ايلە باشقردلار آرسىنە عداوت سالۇغە سەي قىلىدى. اخىرنە بو اشكە موفقەدە اولدى. تىپتار و مېشارلارنى باشقردلارغە دشمن ياصاب، بو خصوصە آنلاردىن كۇب فائىدەلر كوردى. باشقردلارنىڭ ايك باشلاب يورگۇچىلارنى توتۇب و يورۇچىلار مېشارلار و تىپتارلار اولدى. شول روشچە باشقردلار ھەر جانبدىن تىلىمە باشلابدىلر. باشكە ياردەم ايدىرگە وعدە وىرگان تاتارلار ايلە قزاقلاردىن نىپلوفىنىڭ اجتهادى آرقەسىندە ھىچ فائىدە كورمىدىلر. شونىڭ اېچون بعضىرى آقرون اقرون قوراللارنى باشلاب، يىرلارنىڭ فائىدە باشلابدىلر. لىكن كۇبسى اوز لىرىنىڭكىگە قونلرى يىمەچكىنى بىلگىچ جايق نەرى آرقىلى قزاق يىرىنە چىقۇب و آنلار ايلە بىرلشۇب، كۇب عىسكەر ايلە كۇب روسلر ايلە صوغشەمچى اولدىلر. وشول مقصود ايلە جايق نەرىنە تابا حركەت ايتىدىلر. يوقارىدە، باشقردلارنى قزاقلارغە فاتشدرماس اېچون جايق بويىنە عىسكەر قويدىغى ذكر اولنمىش ايدى. بو عىسكەرلەر نە قدر باشقردلارنى چىقارمىسقى سەي ايتىسەلدە بتونلاي مەنغ ايدە آلمادىلر. ايللى بىك قدر باشقرد بالا چاغالار يىلە برابر اوتۇب كىتىدىلر و كۇبسى شول بىردە صافچى عىسكەرلەر طرفندىن اوتۇرىدىلر. اوتۇرلىگان باشقردلارنىڭ ماللىرىنى و حتى خانون قىزلىرىنى سالداتلارغە و قالەقلارغە بولۇب وىردىلر. آرتىدە راق قالغان باشقردلار بىلغەدىن اوتۇننىڭ قىونلىغىنى

اعلانلارنىڭ مەھومى: «عبدالله ملا باطرشىن، كىشى اويلاغانچە عالم كىشى دىگل بىلكە آننىڭ بار اشى بوزوقلۇق و فتنه چىلكدر. باشقە عالملارگە كىكاش ايتىمايچە بويەلە الوغ اشلارگە كىشمەسى قرآن و شىرىعتكە خلافسر. بوننىڭ قوتورغىنە قاراب باشقردلارنىڭ قىيام ايتىمەسى باشقردلارنىڭ اوزلرى اوچونگنە ھلاكتدر» كىبى سوزلاردىن عبارت ايدى.

بو اعلانلارنى باشقرد آرسىنە تاراتدىرغىچ، نىپلوفى «اورنبورغ آخوندى بلۇب صوكرە باشقرد لارە بو مېنىكى دىگل» دىبە خىبر تاراتماسون اېچون آخوندىغە طارىلكە توتتا باشلابدى. مسلمانلار وار وقتدە يورى باشقرد فتنه لىرىنى باصودە آخوندىغە كىكاش ايدە تورغان اولدى. ۱۷۵۵ سەنەدە ۲۰ نچى سىناپدە ايمپىراترىتسە طرفندىن ۵۸۰ عدد مانىفىست كىلدى مسلمان تىلىنە ترچمە اولنۇب باشقرد آرسىنە نىش اولندى هم بوندى فتنه چى باشقردلاردىن قايوسى قوراللىنى تاشلاب كۇب عفو اوتىسە آڭا عفو اولنە. چىغىنى، قزاق يىرىنە قىچۇب كىتكانلرى آلتى آي اچندە يىرلارنىڭ قايىتۇب اورناشمە سەلر بارچە نرسەلرى هم يىر سولارى، فتنەبە قاتوشماغان باشقردلارغە بولنۇب وىرلەچا كى بىيان اولنغان ايدى. شول آردە نىپلوفى قزان تاتارلارنى آرسىنەدە اوزگارو خىبرىنى ئالۇب سىنات واسطەسىلە قزان گوبىرناتورى اوج، دورت پولق عىسكەر بىارتىدى. قزان گوبىرناتورى «غالوۋىن» گە خصوصى امر وىرلۇب، قزان تاتارلارنىڭ اشانچىلارندىن بىك قدر آطلى عىسكەر حاضىرلەب مەكن قدر كوكللارنى تابۇب باشقرد فتنه لىرىنى باصو اېچون تىزلك ايلە اورنبورغ گوبىرناسىنە بىمارگە قوشلدى. غالوۋىن، امرنى آلو ايلە يىرىنە كتوردى: ايك ياخشى آتلىلارندىن بىش بىك قدرسىنى صابلاب و ايكى آبلق وظىفەلرىنى آلدن وىروب، اورنبورغ گوبىرناسىنە كوندردى. قزان تاتارلارنىڭ خاطرلارنى آرتوغراق تابو اېچون، نىپلوفىنىڭ تدبىرلە ايمپىراترىتسە طرفندىن مانىفىست چىقارلۇب، بعض كىكلكلر احسان اولندى هم بولنارغە

ایرکسزدن فچقروپ اوز اوزیمه: «حبات ایلان مہات، بارلق ایلان یوقلق، بولار ہر ایکسی دە بردر. بالغز ازلی و ایدی بر بارلق بر بقا اچندہ فانیلقہ محکوم اولغانلرنک بر آلسنووی بر اوزگاریشی بار، باشقہ ہیج! . . .» دیدم. موکا قارشو قبردن کیلگان تاوش دە یا کادن سوزگہ باشلاب شول سوزلرنی سویلدی:

«شولای، بیک درست! باشقہ ہیج! . . . بو کائنات شولای دائما بر آلسنو، دائما بر اوزگارو، دائما بر یا کارو اچندہ. الله تعالی حضرتلری دائما خلق ایتوب، یاراتوب طوراً. مخلوقلرنک دە ہیج برسی غایب اولمی. ذرہسی اولسون یوغالمی. ایدمی بو نی وقت باشلانیدی؟ نی وقت نہایتلنہ چک؟ موکا جواب بیرمک. . . اگرده بو حسابسز کائناتنک بو نہایتسز مخلوقلرنک صاینہ چقمق، حسابنی بلمک ممکن اولسه ایدی بلمک موکا بر جواب بیرلور ایدی. لکن ہیج! . . . وقت! مدت!

انسانلرنک فانیلقنی اولچمک، فانیلقنی بلمک اوچون ایجاد ایتکان شول سوزلری، مگگیلک او- چون ہیج معناسز بر شیدر! . . . ابتدا! - اول - انتها! - صوگ -

بولار اصلندہ ہیج اولمغان مبہم بر زماننک بالغز فرضی، وہمی بر نقطہسندنگنہ عبارت! بولار فقط آلسنوش، اوزگارش اچندہ بولغانلرغہ غنہ منسوب معنالر! اما اول مگگیلک ایسہ ہیج بر وقتدہ دە اوللک، صوکلوق، بیوکلک، کوچکلک طانیماز. آنک اوچون ہر شی مساوی ہر نرسہ بردر! . . .»  
عقلم بو سوزلرنی احاطہ ایتہ آلمغان کبک فکرم دە مگگیلکنی ہیج توشنہ بلمی ایدی. بر آزدن صوگرہ ینہ باشلادی:

«ایک یافندہ اولغان بر ثابتہنک برافلغنی گنہ توشنوب قارا! مرصدلرکرنک کورہ آلمان مضی سحا- بلرنی تصور ایت! بولاردن کوکدہ فقط بر یلتراق نقطہ کبککنہ یالتراب طورغان فنطورسہ، فونلی اونکر بر

کورگاچ، کیری یرلرینہ فایتوب نیپلو یفدن عفو اوتندیلر. نیپلو یفک بونلری عفو ایتدی. شول طریقہ باشقرد فتنہلرینہ نہایت ویرادی.

لکن نیپلویفی بو ظاہر باصیلو ایلہ گنہ کفایہ لنیوب، قزاقلر برلہ باشقردلرنک برلشوب، روسیہ گہ بلا اولولرندن فوتولمق اوچون اوستالق ایلہ قزاقلر برلہ باشقردلر آرسینہ عداوت سالورغہ قرار ویردی. بو مقصودینی یرینہ کنورمک اوچون قارغالی مسلمانلرندن بر نچہ کشینی آقچہغہ یاللاب، قزاق آرسینہ پروکلاناتسیہ (انتباہ نامہ) لرنشر ایتدردی. بونلرنک مفہومی: «بزم پادشاہمز قزاقلرنی بیک سوه و آنلرنک صادق تبعہ ایدکینہ اشانا. گرچہ بعض یاشلر روسیہ حدودینہ کچوب و اوصال باشقردلرنک فوتورتوینہ قاراب، بعض یاراماز اشلری فیلسہلردہ، پادشاہمز آنلرغہ اوزی جزا ویرمای، آنلری قر- غزلرنک اوز خانلرینہ تاپشردر. روسیہ اچنک تورلی یاوزقلر قیلوب صوگرہ قزاق ایچینہ قاچوب کیتکان باشقردلرنی روسیہ قولینہ طوتوب ویرگان کشیلرگہ الوغ ہدیہلر ویرہچکدر ہم آنلرنک خاتون قزلرینی آلوب اوزلرینی قوغوب ییارگان کشیلرگہ دە ہیج بر سوز دیمہچکدر. چونکہ آنلر اوزلری اوصال ویاوزلردر» کبی سوزلردن عبارت ایدی.  
(آخری وار). م. ہادی.



### قبردن تاوشلر (\*).

مؤلفی خالد ضیا. مترجمی عبدالرحمن سعدی.

اوشبو وقت میندہ قورفو تمام کیتکان ایدی. بو قورقنچ منظرہلرنی بیک باطر چیلوق ایلان سیر اینہ ایدم. حتی اوشبو وقت مینمچہ بر قبرنک بر بیشکدن ہیج بر فرقی قالمغان ایدی. بارلق اچندہ یوقلق، یوقلق اچندہ دە بارلق کورہ ایدم. ہمدہ ایرکلی، (\* ۱۳ نچی عدد دن ما بعد.

مرصد ایلهن فارالسە مونڭ بر چوق عالمردن مرکب اولدیغی کورنور .

منه مونڭ شیکلی مضعء سعابلدرکه کوك یوز نده گی « صمان یول » لرنی (\*) تشکیل ایتەرلر . کوك یوزنده گی شول آقسول بر یول کبک صولوب کیتکان « صمان یول » لرنڭ اوزونلغی تخمینا یرنڭ قویاشغه اولغان یرافلغندن یوز مڭ کره اون مڭ دفعه اوزوندر . مونڭ مبدئندن چقغان بر نورنڭ تا نهایتنه قدر ابرشمک اوچون اون بش مڭ یللق بر زمان لازمدر .

لکن ، الله تعالی حضرتینڭ مخلوقلری یالغز اون سیکز میلیون قویاشدن یعنی شول قدر جهانلر دن تشکل ایتکان عالمردنکنه عبارت ظن ایتمه ! آنڭ طاغن باشقهسی بار . ممکنیدرکه : اول واجب الوجود حضرتلرنڭ بتون مخلوقاتی بتون موجوداتی یالغز ضعیف بر انسانلرنڭ ایجاد ایتکان مرصدلرنڭ کوچک بر پیالاسنه نوشکان شیردنکنه عبارت اولسون ؟ یوق ! بلکه مونلردن باشقه ینه بلیم بقدر حد سز ، حسابسز مخلوقاتی باردر . چونکه بو خلق ، بو کائنات شوندی بر اویقونکه توبی یوق . . . شو- ندی بر یراقلق شوندی بر کلکه هیچ بر اطرافی هیچ بر چیگی یوق . . . شوندی بر حیات مجموعه سی که نهایتی یوق ، اوچسز فریسز ! . . .

ای قبر طاشنه طایانغان زواللی انسان ! منه سین ، یالغز اوشبو کلنڭ بر جزئی ساڭ ! خاطرکده می ، سیگا مین « هیچ ! . . . » دیگان ایدم . منه بو سوزم شول حدسز حسابسز مخلوقلرغه نسبتاً ایدی .

(\*) بولار بزگه هر کیچه کوك یوزنده آق بر بلوط م-م اوزایوب کیتکان آقسول بر اوزون یول کبک کورنگان ، ترکرده « صمان یولی » یا ایسه « کهکشان » دبه تعبیر اولنان جسملردر . بزده غالباً موگا « فاز یولی » دیلر . بولاردن اولده یالغز بر قدرسی گنه کشف اولندیغی حالده ، صوگوه باشقه لری دخی کشف اولنه ، اولنه بو « کهکشان » یا ایسه « صمان یول » لری حاضرده حتی مڭ بیش یوزدن آرتق اولدیقنی حساب و روایت ایتهلر .

فی الواقع ، بتون قلبکنی چولغاب آلمان همه باشکه بیک زور بر فلاکت کیترو احتمالی اولغان اول نهایتسز امللرکنی اوزینه لایق بر درجه گه ایندرمک اوچون بو بر حقیقت ایدی .

لکن بونکل برابر بو کائناتده سینڭ بر وظیفه کڭ ده بار . بو کائناتنڭ هر بر جزئی هر بر فردی ده اوزینه مخصوص آیری ، آیری بر وظیفه ایلهن مکلف . منه شول وظیفه سینده مڭگیگه قاله چق . مڭگیگه شول وظیفه ایلهن موظف اوله چقسک . سین آندن ، اول ده سیندن مڭگیگه آیرلمیه چق . . .

سین کوزکنی یوموب ده - یعنی ثولوب ده - بو رؤیای حیاتدن اویاندیغڭ زمان - واقعا حیات یعنی ترکلک دیگان نرسه عین بر رؤیا عین بر توش دیمک اولدیغندن کوز یوموق یعنی ثولمک ، بو رؤیادن بو اشانچسز اویقودن اویانمق دیمکدر - شول تهنکنی ، صورتکنی طوپرافقه تابشروب ، یر آستنه کوموب ده اوستنه ، دنیاغه کیلوب کیتکانکنگه بر علامت ایتوب ، شوندی بر قبر طاشسی ده اوطورتدقن صوگره ، اییی امین اولکه شول وقت ، سین یالغز بر اوچ طوپرافکنه اولوب قالمیه چقسک . چونکه ظن ایتنه سگمی که : اوشبو کونده وجودکڭ (ته نکنڭ) هر بر یرنده سینی اداره ایتوب ، حرکت حیاتیه کنی وجودکه کیتروب طورغان اول مقدس روح بالکل یوق اولوب کیتسون ! اول وقت مأمون ایلهن نمرود آراسنده نی آیرما قالور ایدی ؟ !

شول صوڭ سوز میگا صرف معنوی بر افق فضا - نیندی بر یرده اولسه ده اولسون یرنڭ کون یوزینه یابشوب طورغان کبک کورنگان یرینه عمو- میت اوزره افق دیلر - آچدی . کوز آلدمه زو- رایغان صایون زورایوب طورغان شول عظمت خلقت ، غیر متناهی کائنات اچنده اوزمنڭ ده یالغز یرنڭ سفیل ، رذیل ، چرکن بر مخلوقندنکنه عبارت توکل ، بلکه بر شی اولدیغم اوچون کوکلمده بیوک بر لغت بیوک بر راحت طویدم . « مین بر شیمین ! همه بر شی اوله چقمین ! » دبه اوز اوزیمه غیرت

باشلادی. کوکلیگه بیک بیوک بر شادلق بیره طورغان  
طاتلی، یه ملی تاوشلری ایلن اُنچلرده قچقرشورغه  
باشلاغانلر ایدی.

اییدی قبرلکنی زیارت ایتوب کبلو میکا بیک  
بیوک بر نسلی بیردی . . .

### خاتمه.

۷ نچی عدد دن اعتبارا «شورا» ده یازلنوب  
کلمکده اولان «قبردن تاوشلر» رساله سی اوشبو  
عددده تمام اولدی. عبدالرحمن سعدی افندی،  
ترجمه ایچون اوشبو اثرنی انتخاب ایتمکنده اصابت  
ایلمشدر. «الفتوحات المکیه»، «فصوص الحکم»  
کتابلرینی مطالعه مزدن صوگ کوکلمزده حاصل اولان  
طومانلردن، توینلردن بر قدرلرینی چیشار و تاراتور  
ایچون اوشبو رساله ننگ اثری کورلیدی. حسن انتخاب،  
انسانلرده الوغ بر کمالندر.

شمیدی بو اورنده اصل محرننگ کیم ایدیکی  
دقنده بر ایکی جمله سوز سویلر اولسه ق ضرر  
اولماز. کوبچیلک ایچنده بعض بر آدم بونگ ایله  
آشنا اولماز ایسه عجب دگلدر. «رسولمز حضرتلری  
فانقی شهرده دنیاغه کلمش ایدی؟» سؤالینه «شروان  
شهرنده دنیاغه کلمش» دبه جواب و پروچی زور  
صقاللی هم ده اوزلرینه خیلی حسن ظنلی شاگردلر  
کوردرک.

خالد ضیا بک ۱۲۸۴ - ۱۸۶۷ تاریخنده استا.  
نبولده دنیاغه کلمش. ختم درس ایتدکندن صوگ  
«خدمت» غزته سینه محرر هم ده اعدادی مکتبده  
فرانسزچه معلم اولمشدر.

خالد ضیا بک، ترکیاده مقتدر محرر و تربیه لی  
قلم صاحب لریننگ بریدر. «خالد ضیا» امضالی مقاله  
«فائده لی بر نرسه اولسه کورک» دبه اشانلوب  
اوقولنور.

«خدمت»، «ثروت فنون» و باشقه غزته  
و ژورناللرده یازمش مقاله لری، ملی رومان و حکا.  
یتلری مقبول و کندیسی ترکیا ادیب لری آراسنده

لنورگه باشلادم! موکا قارشوینه «ایبی! بر شپسک!  
همده بر شی اوله چقسک!» جوابنی ایشتم.

اوزمنی شول هیچک اچنده بر شی ایتودن  
غایت فوانا ایدم. بتون حسیاتمنی فوق العاده بر  
لذت خارق العاده لطیف بر ذوق آغان ایدی.  
اوشبو وقت نگی تاوش ینه:

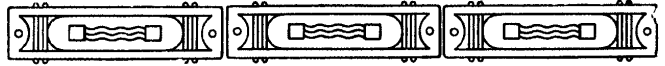
«ایبی! سین کوزلرکنی یومدقندن صوگ، کور-  
مک اوچون آلارنی بر قورال ایتوب اسنعمال ایتکان  
روح، باشقه بر دنیاغه چقاچق. باشقه بر عالمنی  
کوره چک. ایکنچی بر عالمگه یونالچک. ایکنچی بر  
جهانده سپر ایتنه چک . . .

لکن سین بو عالمنگ اصلنی، حقیقتنی، کیفیتنی  
(نیچوک اوله چقنی) هیچ توشنه آلمازسک. چونکه  
اول سیکتا تمام مجهول، بو عالمگه بالکل باشقه،  
یات بر عالمدر. شوندی بر عالمگه حاضرده سین  
چواهاب آغان بتون قارانغیلق اول زمان تماما نورغه  
ایله نه چک. کوزلرک ده نورغه غرق اوله چق . . .  
همده شول نورنگ بیرگان لذتی، ذوقی بلهن - اگر  
روحکنی بحق تریبه ایتکان، صافلاغان بولسه ک! -  
دائما لذتله نوب دائما راحتلنوب طور اچقسک!» دیدی.  
اوشبو وقت بولدزلردن آغان نورلر تمام کیسلگان،  
آی باتقان، کوک یوزنی یا کادن فالون بر قارانغیلق  
باصقان ایدی. حتی اوزمدن بر آز یراقده اولغان  
نرسلرنی هیچ کوره آلمی ایدم.

اکرنگنه طوروب آباغیه باصدم. قارانغیلقنی  
یرته، یرته بر طرفه کیتنه باشلادم. بر آز صوگره  
بتون عالمنی چولغاب آغان قارانغیلق کوتارلوب،  
اورنده ده افقدن اکرنگنه بر یاقتیلق ساچلورگه، آغارغه  
باشلادی. بردن بر گه کندمنی قبراک قاپقاسی توبنده  
کوردم. هیچ سیزمگانمن، قاپقاغه یتوب فالغانمن ایش!  
ایرتن اویقودن طوروب اویدن چققان کبک،  
بیک صووق قان بلنگنه قاپقانی آچوب، قبرلکدن  
چقدم. چقدیغم یرده اوستندن هنوز چق صولری  
کیتمگان باشل بر صهرالق ایدی.

شهر یاغندن اکرن، اکرنگنه طاوشلر ایشتوله

محترم بر ذات اولوب، تركيمه ده اداره مشروطه اور - نلاشوب، يكي سلطان - محمد رشاد خامس - تختكه چقاچ خالد ضيا بك سلطان حضرتلرينه سرکاتب تعيين فيلندی .



### بز نه ايدك، نه اولدق؟

بزنگ بو زمانه مزده يالکوز عبادت که دائر شيلر اوقولمقنى تجويز ايدوب، آندن باشقه حيات ايچون کيرکلى فنون جديدهنى اوقونى و اوقونى جائز توکل ديه شريعت اسمندن سويلوچيلر البته باردر . بو توغروده بز همان سلفلرمزنگ توتقان يوللرني تیکشوره بارساق ضرر بولماس . چونکه آنلر خير القرون ده ايديلر . شونلقدن دين ده بزدن دها متصلب ايديلر . ايدى آنلر علوم طبيعیه نافع و علوم رياضيه لرنى ده اوقومش و اوقوتمش بولنسلر، بزنگ قارشمقمزده نه معنى بولور؟

سلفلرمزنگ اول علوم که ايکى قول ايله يابشوب تحصيل ايتديکلرينى تاريخارده کوروب سوينورمز . دشمانلر دينمزگه طعن ايدرگه يول آرادقلرنده، شول سلفلرمزنگ علوم طبيعیه لرتحصيل ايتديکلرينى کوروب، باشقه دينلرگه اطالاه لسان ايتدکلرنده، دين اسلامغه علوم که خدمتى توغروسنده تل اوزاته آلميلر . بزنگ ده شول وقت يوزمز آغارادر .

پرافيسور ژ. و. دراپهر اوزينگ « نزاع علم ودين » اسملى اثرنده خريستيانلرننگ علوم و معارف که قارشدقلرينى و آنى دينلرينه اسناد ايتديکلرينى تفصيل ايله يازدقن صوگره ديور: « بو خصوصه مسلمانلر دها اي حرکت ايتمشلردر . آنلرننگ تدقيقات عليه ايله اشتغال باشلامالرى ۶۳۸ سنه ميلاديه سنده اسکندريه ننگ فتحيله يعنى حضرت پيغمبرک وفاتندن آلتى سنه صوگره بدأ ايدرک ايکى عصردن آز بر زمان ظرفنده يونان قديم حکماسنگ کتابلريل انسييت

پيدا ايلمشار . و آثار مذکوره ننگ قدرينى تقديره موفق اولمشلر . اولجه ديدکمز وجهله مأمون خليفه ايمپراطور اوچنچى ميشل ايله عقد ايلديکى معاهده اقتضاسنچه بطليموسنگ « سنناقس » ندىن بر نسخه يه نائل اولمش ايدى . بو نسخه يى فى الحال عرب بچه يه ترجمه ايدرک ترجمه مذکوره عرب منجملرى ايچون دستورالعمل حکمينى آلمش ايدى . بو اساسدىن حرکت ايدرک بر چوق مسائل مهمه يى حل ايلمشار ايدى . قطر ارضنى اولچامشدر و نجوم مرئيه ننگ قاتالوغنى ياپوب برنچى جسامنده بولنانلرينه اسملر دخى تسميه ايلمشار ايدیکه اليوم ياپيلان کره سمالرده حالا بو اسملر محافظه ايدلمکده در . سنه شمسه ننگ مدتنى تعيين وانکسار ضيا اصولينى کشف و رفاصلى ساعتى ايجاد و اجرام سماويه اضوائنگ انتقالى مقياسنى اکمال و شعاعات ضيايه ننگ هواى نسيم ايچنده گى انجنالرينى تفهم ، و شمس و قمرک هنوز افق تحتنده ايکان فوق الافق طلوع ايلمش کبى کورونملر ينگ اسبابنى بيان و کره ارضنگ ثغنى بالتخمين تخميننا اللى سکر بيگ مترو قدر اولديغنى اثبات ايلمشار ايدى . الحاصل افشام و صباحک و آلاجه فراکلفلرينگ اسباب فزيقيه سبنى و اجرام سماويه ضيالرينگ صورت جرياننى تعيين ايدرک آوروپاده ايلک رصد خانه يى بونلر بنا ايتمشلر ، ترصدات واقعه لرينگ اک چوغنده او قدر اصابت کوسترمشدر که يکى رياضيونگ اک ماهرلرى آنلرک حساباتنى قبول ايتمشلردر . لاپلاس « مسلك عالم » نام کتابنده بتانينگ محرک ارضده اولان خروج عن المركز تقليلاتى حقنده گى غير قابل اعتراض براهينى ايراد ايلمکده ، و ابن يونسک دخى منطقه البروجک ميلانى حقنده گى مباحثيله زخل و مشترينگ عدم تسا . ويلرى مسئله سنه دائر اولان مباحثنى نقل ايتمکده در . عالمک و طبيعت عالمک حل مسائلى امرنده مسلمان منجملرينگ ايتديکلرى خدمتک يالکوز بر قسمى همده پک کوچک بر قسمى بونلردر . بو مدت ظرفنده خريستيانلنگ مستغرق اولديغى ظلمت اويله بر ظلمت

باغچه‌لری ایچنده کزینوب لیمون و پورتقال آغاچلارندن متشکل اورمانلرک ننهالقلری داخاندی یا بر راوینک نقل ایتدیکی حکایاتی دیکلیه‌رک و یاخود بر مبحث حکمت اوزرینه سویلشهرک اکلنورلر ایدی. بو حیاتک اوجاع و آلامی حقنده بر برینه تسلیتلر ویره‌رک اگر بو حیات الم سز کزر اولسه حیات باقیه آخرتی اونوتورز دیرلر، و هر کونگی متاعبه مقابل آخرته راحت ابدیه امیدیه متسلی اولورلر ایدی. ایکنچی عصرده ملک ایکنچی حاکم، گوزل اندلسی بر دنیا جنتی درجه سنده تزیین ایلمش ایدی. خرسیتیانلر، یهودیلر، مسلمانلر اوراده یک دیگرندن خوف و اندیشه‌لری اولدیغی حالده تلاق و معاشرت ایدرلر ایدی. اوراده ژربر، پیه‌ر لونه رابل و سائر بر چوق پاپاسلر دخی هب بو اندلسده ایدیلر. مومی الیه پیه‌ر لونه رابل دیرکه: علم هیئت تحصیلی ایچون انگلتره‌یه قدر ممالک بعیده دن اندلسه کلمش بر چوق ذواتی کورمش و معارفه پیدا ایلمشدر. علم تحصیلیه مشغول اولان آدم‌لر هانکی مملکتندن کلمش اولورلر ایسه اولسونلر وهانکی دین و مذهب منسوب بولورلر ایسه بولونسونلر جمله‌سی مظهر حسن قبول اولورلر ایدی. ملکک سراینده کرچکن بر کتاب فابریقه‌سی وار ایدی. بر چوق مستنسخ خطاطلر مجلدلر مذهبلر ایشلرلر ایدی. آفریقانک و آسیانک هر بیوک شهرنده آغنتا صفتی ایله برر آدم بولونوب اندلسده موجود اولمایان کتب نادره‌ی مباحه‌یه مأمور ایدیلر. ملکک کندی کتب خانه‌سی مکمله مجلد و مذهب درت بوز بیگ جلدی حاوی ایدی. « ایشته سلفلرمنک دین‌گه و دنیاغه نظرلری بویله ایدی. شونک ایچون آنلر زمانه‌سنده اسلامک شان و علویتی صبت و شهرتی کولرگه چقمش ایدی. شونک ایچون آنلر زمانه‌سنده مسلمانلردن حسابسز حکما ادیب شاعر محررلر يتوشمش ایدیلر. اما بزنگ زمانه‌مزده جماعت خدمتندن فاقوب یالقاولق یاصدیغنده اوطوروب علوم معارف‌که نفرت اینک هم مسلمانلق هم تقوالق حساب ایدلنمکده در. شونک

کثیفه و دوچار اولدیغی جهالت اوایل بر جهالت غلیظه ایدیکه اشبو مسائل علمیه نصرانیتک امورنده بیل اولمیور ایدی. بو مدت طرفنده نصرانیتک اعتنا و اهتمامی کلیسالرده تصاویره ایدیلچک عبادات ایله اعزه کنیسائییه‌نک فیوضاتنه و بونلر یدیله ظهوره کلن خوارق و کراماته و خسته‌لر اوزرنده موفق اولدقلری معجزکارانه تداویره منحصر قالیور ایدی. «

ینه مذکور پرافیسور دیور: «اسپانیا خلفاسی معیشت شرقیه‌نک شانی اولان شعشه دارات ایچنده اوقات کنار ایدیلر. عالی سرایلره لطیف باغچه‌لره مالک اولوب بونلر بر معیشت بختیارانه تشکیلی ایچون لازم کلن اسباب حسنه ایله مالا مال ایدیلر. بو عصرلرده اسپانیانک عرب مراکز مدینه‌سی اولان شهرلنده حکمی کوریلن ظرافت کبارلق و حسن طبیعتک امثالی شمیدیکی آوروپانک هیچ بر یرنده هنوز کوریله مه مکده در. سوقاقلره منتظم قالدیرملر فرش اولونمش و کیچهلر سوقاقلر تنویر ایدلمکده بولنمش ایدی. اویمه‌لر قاقه‌لر ایله مزین ونفیس قالیچهلر ایله مفروش اولان خانهلر موسم شتاده یانمش کوهر آتشیله تسخین ایدلدکلری کبی موسم صیفده دخی یر التندن کچوریلن باجه‌لر واسطه‌سیله سرینلندیریلن هوالره تبرید ایدیلورلر ایدی که بو مجاری هوائیه ایچنه سبت طوایاری چیچکلر دخی قونلدیغی اوچون اورالردن کچوب درون خانیه کوهن هوا رواج طبیه ایله معتبی اولدیغی حالده کیور ایدی. بو خانهلرده گوزل حماملر زنکین کتب خانهلر، مکلف طعام سالونلری، وصو حوضلری دخی وار ایدی. شهر و صحرالر بایراملر ضیافتلر ایله مالا مال اولوب ماندولین ولوت دینلن سازلر نغماتنه تطبیق خطواتله رفصلر ایدیلر ایدی. اما عربلر شمال طرفلرنده گی قومشولرینک کیچه ضیافتلرنه کوریلدیکی وجهله کندیلرینی اوبورلغه سرخوشلغه فاپدرمیوب ضیافتلرینی قناعت کارلق ایله تزیین ایدرلر ایدی. بونلرنک دیننده شرب خمر ممنوعدر. اندلسک او لطیف مهتابلرنده عربلر جنت کبی

فسمه تقسیم ایدوب هر ترکذک آستنده ناصل آدمک آغزندن وهانکی کویده یازدیغنی اشارت ایلمشدر. بناءعلیه فریڈ مختلف شیوه و لهجه یی هیچ بوزمقسزین بازاراق هر کویدک کندیبه مخصوص اولان شیوه سنی اولدیغی کبی حقیله کتابنده کوستره بیلمشدر. اولسنیتسکی افندی بو اثریله روسلردن زیاده فریم تورکلرینه خدمت ایتدیکی انکار اولنه مز. چونکه معلومدرکه بز تورکلر هیچ بر شیمزک فدرینی بلمیوب محافظه ایده مدیگمز کبی آبا واجداددن قالمه ملی ترکلمزی عادتلمزی ده توپلایوب بقاسنه چالشانلردن دگلز. بونی اعتراف ایتک بزم ایچون کوچ و آغیر ایسه ده انکار ایتک ده اوقدر بلکه دها زیاده مشکلدن. بز هانکی کتبخانه مزی محافظه ایده بیلدک؟ هیچ... ملی ترکیلمزه ایسه اصلا اهمیت بیله ویرمدک. زیرا بز اولنری مالدن صابیمورمز، نچه بکلرله سوزلر، مثلر، بلچهلرزم واردرکه هر بریسی موجودیتمزک، عادتلمزک برر آینه سیدر.

بو کون روسیه ده روسلرک قلمه آلتنامش و کتبخانه لرینه ادخال ایدیلمه مش هیچ بر عوام ترکیسی، مورثیک «کویلی» مثالی قالمامشدر. روسلر اولزرنیکی بتردکدن صکره فزانلیلرک فافقاسلیلرک فریلمیلرک ترکیلرینی، ضرب مثلرینی، بلچهلرینی ده توپلایورلر، باصیبورلر و بو سایه ده آنلرک بقاسنه خدمت ایدیورلر. بو کون موسقواده گی السنه شرقیه مکتبی کتبخانه سی بوفلانورسه بیگلرچه شرق کتابلری کوزه چارپیورکه بو کتابلرک محتویات و مندرجاتندن بیگنه برمزک خبرمز، معلوماتمز یوقدر. بناء علیه کتابلرک صاحبلی ده روس، روم، مجار، فزک و سائردر. بو محررلر آرسنده اک زیاده کوزه چارپان مشهور مستشرق رادلوف جنابلریدرکه شرق لسانلرینه کمالیله واقف اولد یغندن باشقه شرقیلرلی، شرقلی دها زیاده دها یقین بیلیم اوگرنمک نیتیه آسیای علیایه وسائرهبه متعدد سیاحتلر اجرا ایدرک تورکاره و تورکلکه

ایچون بزک زمانه ده اسلام فدرسز بر نرسه بولوب قالدی. مسلمانلر یالچی و کونلکچی بولوب بتدیلمر. مونه بز «نه ایدک، ایددی نه بولدق؟» بدرالدین عمرانی.

«شورا»: - هیچ شبهه یوق سلفلرمز اهل علم و اهل هنر ایدیلر، فقط بالالر اخلافسز و اشلکسز اولدیغندن صوگ آتالرنک علملی و هنرلی اولمقلرندن نه فائده؟ بزلرگه فارشو: «آتالر یغشی و شاپان فخر ایدیلر، فقط بالالر بوزوق چیقدیلر، آتالر بوللرینه ایارمادیلر» دیمازلرمی؟



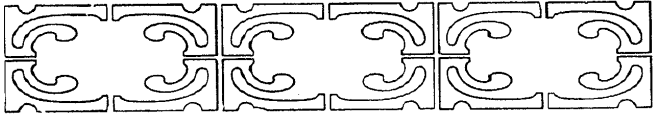
### «فریم تورکلرینک ترکیلری»

«Пѣсни Крымскихъ Турокъ»

بو نام ایله بو کونلرده موسقواده یگی برکتاب نشر ایدلمشدر. کتابک محرر و ناشری «موسقوا لازاره فسکی اینستیتوت مکتبی» نک السنه شرقیه شعبه سی منتهی صنف طلبه سندن آلکسی افندی اولسنیتسکی جنابلریدر. بو کنج مستشرق کچن سنه تعطیل زمانلرینی فریمده کچیردیکندن بتون فریم کویلرینی (آوللرینی) دولاشوب فریم تر-کلرینک ملی (قبا) ترکلرینی توپلایه رق بر مجموعه شکلنده قلمه آلمشدر. بو مجموعه تورکچه و روسچه اوله رق باصلوب، یالکزتورکچه سی «ترانسقورسیا» اصولنده روس ولاتین حرفلریله یازلمشدر.

اولسنیتسکی جنابلری فریم ترکیلرینی ساده و لطیف بر اسلوب ایله روسچه به ترجمه ایدوب هر روسچه صحیفه نک برابرنده تورکچه سنی ده وضع ایتمش و اونوزدن آرتق ترکلرک مقاملرینی نوطه لرینی ده یازمشدر. محرر مومی ایله «فریم تور-کلرینک ترکیلری» نی: عشق، هجرت، تاریخی، وقوعی، عسکری، حربی و دستان ناملریله یدی





ميسيونيرلر جمعيتلرى.

II

«قزان» مجلسى.

ميسيونيرلرنىڭ خرىستىيانلىق نىشىرى ايتىمىك حقنەدى اولان اجتهادلرى آدم اشانمازلىق درجه دەدر. پىك كويلرى كندى وطنلرىنى تاشلاب دىيانىڭ اڭ يراق بىرلرىنى تارالورلىرى حتى وحشپلر، يام ياملر ايچلرىنى كروب شونلر ايله بىرلىككە عمر كچىرلر. هند، چىن و ياپون، آفرىقا و آسترالىيا قىطعه لرنەدى، بىر محيط جزىرە لرنەدى ميسيونيرلر آياق باصامىش اورن قالمامشدر. بونلر، نە يىرگە واروب اورنلاشور اولسەلر اڭ ايلىك مكنبلر آچوب بالالارنى اوفوتورغە اجتهاد فىئورار و اوشبو يولده اون جانلرى تلف اولور ايسە دە بوندىن قورقوب قالمالزىر. صوكرە تىرىچ ايله كلپسە و خىستە خانەلر، شىفت خانەلر تاسىس فىلوب فقير و ضعيفلرنى شونەدى تىرىپە ايتەرلر.

ايشتە اوشبونلرنى كوردىكلرنەدى بىرلى خىلقلر بونلرغە محبت باغلاب آفرىن آفرىن اولسە دە سوز لرىنى قولاق سالورغە مجبور اولورلر.

ميسيونيرلر اجتهادى ايله انجىل، دىيادە اولان نىللرنىڭ ھىر بىرىنى تىرىپە ايدىلى و ھىر بىر تىرىپە سندن ھىر بىل بوزلر بىكلر ايله نىسخەلر مجانا تارالوب طورر. اوشبو اجتهادلر ئىرەسى اولسە كىرك دىيانىڭ ھىر بىرنەدى خرىستىيانلىق آرتدىغى كورلور. مىلادى ايل ۱۰ نچى عصر باشنىدى بىتونى دىيادە ۵۰ مىليون خىر-ستىيان اولدىغى حالده ۲۰ نچى عصر آخىرنەدى باروم مىلياردغە يىتەچكىنى ظن فىلورلر. حالبوكە مىسلمانلر نىڭ آرتەقلىرى پىك جىزئىدر.

مىسلمانلر، خلىفەلر عصرلرنىڭ اسلام دىنى نىشىرى ايتىمىك حقنەدى اجتهاد ايتىمشلر و خىلى موفىق ھىم اولمش لرى ايدى. لىكن خلىفەلردىن صوڭ بو اشلردىن قول

پىك بىوك خىدمتلىر ايتىمشدر. نە ايسە شىمدى بونلرى بىر افەلم. بو مىستىشقلر حقنەدى آىرىچا مقاله لرى يازارز.

«قىرىم توركلرىنىڭ تىركىلرى» نى يازان كىنج مىستىشقى اولسنىتىسكى جىنابلرى ائىرىنە و بىردىكى دوغرى و گوزل اسەمىلە توركلر كى محبتنى قازانىش اولسەمىلە بىر بىر قىرىملىلر كى تاتار اولمىوب تورك اولدقلىرىنى دە آڭلاتىمشدر. شىمدى يە قىر قىرىملىلر حقنەدى آز و چوق روسلر طرفىدىن يازىلەش ائىرلر كى ھىچ بىرىسندە «قىرىم توركلرى» سوزلرىنى تصادىق ايدىلەمەمشدر.

حتى: «بىز تىركلر!» دىيەمىز كى كىرك حكومت و كىرك روس ادىللىرى، مىحرلرى، بو كونە قىر روسىە تىركلرىنى «تاتار» نامى و بىر بىرلردى و جىبرا بىزى تىركلىكىدىن چىقارمىق ايسىتورلردى.

آلكسى اولسنىتىسكى افندى جىنابلرى ايلىك ائىرىنى بوىلە گوزل بىر نام ايله تىسەمە ايتەمەسى و قىرىملىلر كى تورك اولدقلىرىنى كوستىرەمىكە بىر بىر كىندىسندە توركلرە و توركلەگە محبتنى اولدىغىنى بىر اىشارتدر. كىنج مىحرر افندى، «قىرىم توركلرىنىڭ تىركىلرى» مەقدەسندە يازدىقلىرىنى باقىلورسە بوسەندە قىرىمە سىياحت ايدوب، قىرىم كى شىمال طرفلرنەدى كىر-قىرىمى دولاشمىق و اورادە كى مىسلمانلر كى مىلى تىر-كىللىرىنى، مىلللىرىنى و سائىرەللىرىنى توپلاپە رىق اوللرىنى روسچە يە تىرىپە سىلە بىر بىر نىشىرى ايدەچكىلردى. موفقىتىنى بىتون فىلمەزە تىمنى ايدەرز! «قىرىم توركلرى تىركىلرى» نى ھىر توركە توصىپە ايدەرز. مىندىر جاتنى پىك مىراقلى تىركىلرى حاوى اولمىقلە بىر بىر ھىر بىتى و ھىر سطرى، ھىر سوزى توركلىگى و تورك قىياخلىقنىڭ حسىيانىنى كوستىردىگىدىن مىطالەسى و ھىر تورك كى بىر دانە ايدىنەسى مىناسىبىر ظن ايدەرم. مىذكور كىتابى آلىق ايسىتەنلر شىمدىلك شو آدرىسلە مىراجعت ايدە بىللىرلر: «موسقوا، لازارە فىسكى اىنستىتوت، آلكسى اولسنىتىسكى».

ایتمکلیرنہ اسلام دینی مانع او اور ایسہ بو حقہ سوز سویلرگہ اقتدارمز یوق. اما مسلمانلر اوز اری بوکا مانع دگللردر، بونی ایسہ اثبات قیلورغہ دلیل حاجت دگل بلسکہ بوکونگی مسلمانلرنک اوست لرینه بر کوز صالحق کفایت قیلور.

بو کون جهان یوزنده اولان مسلمانلر فوق العاده فقیرلر و علمسزلردر. عباسی خلیفہلر زماننک بیگ مسلمانن آنچق بر دانہسی اوفور و بازارغہ بیلدیکی، قریہلر و بدوی خلقلردہ مسلمانلق آنچق اسمدن گنہ عبارت اولدیغی کبی بوکون ہم مسلمان دنیاسی اوشبو حالده دوام ایلر. باشقہلر برگہ یوز مرتبہ آلفہ کتدیکلرنده اسلام دنیاسی بوندن سکز یوز ییل مقدم باصدیغی اورننده طورر. بو نک اوستنده مسلمانلر بر بری ایله الفتسز یاشارلر، غایت جزئی شیلرنی موضوع قیلوب، حبهلرنی قبه کوروب بر برینه دشمن اولهرق معیشت ایدرلر. عالملرنک کوہلرنک عمرلری ماہیتنک مجعول اولوب اولمادیغی بجنی ایله و عمرنک منصرف اولوب دیغی حقنہ مناظرہ قیلشوب اوزار. اولگی مسلمانلر نلر ۷۰ فرقه اولمشلر ایسہ بوکونگی مسلمانلر مسلک و مذهب اعتبارنچہ ۷۰۰ فرقه اولمشلردر. حالبوکہ کوب نزاعلری، نزاع لفظیدر.

مجوسیلر آراسینہ خرستیانلق تاراتمقدن اوشبو کیسہلر مانعیدر؟ بونلر مانع اوله بیلچکلر میدر؟ بلسکہ بونلر اوزلری «یخر بون بیوتهم بایدیم» سوزینہ مصداق اولوب طوردقلری حالده، مجوسیلر آراسینہ خرستیانلق نشرندن مانع اولمقلری شویل طورسون بلسکہ اوز دینلرنی صافلامقدن ده عاجز لدر. اسلام دینینک هنوز سلامت طورمقی مسلمانلر غیرتندن دگل بلسکہ اوزینک معنوی قوتندندر. خبردار آدملر، بونی فوق العاده اشلر جملہ سندن سانارلر، حقلری ده وار.

اسلاملر و مجوسیلر ادبی جھندن اوشبو درجه ده ضعیف اولدقلری حالده میسیونیرلر بونلر آراسینہ اوز امیدلری قدر خرستیانلق تاراتمقدن عاجز قالد

سلکدیلر و بتون بتونہ غفلت اویقوسمنہ چومدیلر. دوقتور شیونیفورت، آفریقا وحشیلرینک نوبہ لیلردن کورمکچی نماز روشنده یاتوب طوردقلرینی کوردیکندہ: «بو وحشیلر بوکوندن سزگہ تقلید ایله عبادت قیلورلر، اگرده جزئی بر غیرت صرف ایتسه کز بونار بتونلای مسلمان اوله چقلردر، نیچون بو حقہ بر قدر فدا کارلق ایتمازسز؟» دیدیکندہ نوبہ لیلر طرفندن: «بزم ایچون آنلرنک اوشبو مجوس حالده طورمقلری مطلوبدر. زیرا بوکوندہ بز آنلرنی قل وکنیزاک قیلوب سودا ایتہمز، اگر ده آنلر مسلمان اولسهلر بز نک آچ اولمکلکمزلرم کله چک» دیه جواب ویرلشدر.

حر اولان مجوسلرنی قل وکنیزاک ایدوب صالح تمق شریعت فاشنک درست دگل ایدیکی البتہ نوبہلی مسلمانلرغہ معلوم اولسه کرک. باشقہ اورنلردہغی مسلمانلر، قل وکنیزاک ایتمک ایچون اولماسده باشقہ بر سببلر ایله بو مسئلگہ صالحقن قارامقدہلر در. بو اشلر ایسہ مسلمانلردہ حمیت دینیہ بتدیکیپنہ دلیلدر.

مسلمانلر، اولگی وقتلرینہ کورہ بوکوندہ خیلی آرتدقلری معلوم، فقط بو آرتمق خرستیانلر آرتمقی قبیلندن باشقہلرنی قوشوق طریقہ ایله دگل بلسکہ اوزلرنک اور چیمکلی سببندندر.

میسیونیرلرنک، اگرده اجتهادلری نسبتندہ موفقیتلری ده اولسه ایدی، شمدی دنیاده خرستیانلق دن باشقہ دین اہلمری پک آزالمش اولورلر ایدی. حالبوکہ بوکوندہ مجوسیلر، نفوس اعتبارنچہ یالکک اوزلری گنہده خرستیانلردن کوبدر. بوندن باشقہ، جهان یوزنده خیلی یهود اولور و مسلمانلردہ بر قاچ یوز میلیونلر ایله سانالور.

ایشته میسیونیرلر اوزلرنک اجتهادلری نسبتندہ ثمرہ اولمادیغنی بیلدیکلرنده، بو اشلرینہ مانع اولهرق اسلام دینی کورمکده لدر.

معنویات غہ ایمان ایتدیکمزدن بزلرگہ معلوم دگل طریقلر ایله، میسیونیرلرنک خرستیانلق نشر

فلرینی کورر اولسه لر، باشقه بر سبب ایزله مک لازم کلور. طبیعی، اوشبو خدمت میسیونیئرلرنک اوز اوستلرنده در.

بونده قدر سویلانمش سوزلر بتون دنیاده اولان اسلاملر حقنده ایدی. اما خصوص روسیه ده اولان اسلاملر ایسه، چیتلردن کلمش نمسلر، یهودلر هر بر سودالرینی قوللرندن آلدفلری سببندن اقتصادی جهتین تمام مغلوب بر حالده قالدیلر. علملری یوق، مدرسه لری یوق، ابتدائی مکتبلرنده اوقوتور ایچون علم تربیه دن خبردار معلملری و معلملری یوق، بونلرینی یتشدرر ایچون بر دانه اولسون «دارالمعلم» و «دارالمعلمات» لری یوق. مکتب و مدرسه لری یوق و ارلرینک ده تأمین استقباللری تقدیرگه تابشرمقدن عبارتدر. ادبیاتلری یوق. تاریخلری یوق. قریه خلقلرینک بر قسمی فرانسیه مملکتی قدر بیلرن صوغان بهاسینه ساتدیلر و بونک برابرنده ایچارگه اوگرنمکدن باشقه فائده لی بر شسی قیلورغه موفق اولمادیلر، ایکنچی قسمنده ایسه تنلرینی کومارلک قدر اولسون بر یوق. شهرده اولان بایلرینک بتون همتلری چاتر چاتر اورامده چابوب یورمک، طورا طورغاچ «علما مجلسی» اسمندن مجلس یاصاب اوز لری سویه لرنده اولانلرینی بیغوب آشاتمق، کوبهی آزمی آچه اولاشمکدن عبارتدر. بو مجلسلرده نه اسلام فقراسی ایچون چاره ایزلمک و نه ده ملت حقنه قایغرمق وار. بلکه غیبت و نهمیت، تحقیر و استهزاء، اسلام قارنداشلرینی تضلیل و اکفاردن غیری سوز ایشدلماز، مبق صقال، یافا اوبوق، اشلاپه و بیلباو تیکشرمکدن و اوز فکرلرنده اولمغانلرینی آلوب آلوب سلکوب صالمقدن باشقه شی اولماز، آلتون ساعت و آلتون چلبر تاغوجی و بتون کسبی ربادن عبارت اولغوجی بای حقنده توزان قدر سوزگه کرشلهماز. اصول جدیده ایله بالا اوقوتمق، جمعیت خبریه آچمق، اسلام فقیرلرینه خاص تربیه خانه تأسیس ایتمک، ملی مطبوعاتنی آیاقفه باصدررغه طریشمق، هنر مکتبلری آچوب اسلام یتیه لرنی اوگرتمک، غزته

و ژورنال هم ده یاکنی رساله لر اوقومتی، جغرافییه و حساب تحصیل آیامک، روسچه اوقومتی، خسته اولدیغنده دوقتورغه کورلمک و غیر بو کبی حیات اثری اولان اشلرینک هر بری «دین» اسمندن مکروه کوسترلور. روسیه اسلاملری آراسنده دین اسمندن منع ایدلماش بلکه دین فاشنده مدحلی کورلمش بر شی وار ایسه اولده کرگی وارمی یوقمی؟ مطلقا مسجد ایله ملا کوبایتمک و مسلمان فقراسی اورامده جان و یروب یاتسه لرده «علما مجلسی» یاصامقدر. مسلک لری، تربیه لری، و احوال روحیه لری اوشبوندن عبارت اولان روسیه مسله انلری نه جهندن میسیونیئرلرنک یوللرنده سد اولوب طوره آلورلر؟ میسیونیئرلرنک اشلرینه مانع اولان شی مسلمانلر دگل بلکه یوقاروده دیدیکهز چه دین اسلامده اولان معنوی و روحانی بر قوت اولسه کرک.

شیخ جمال الدین الافغانی حضرتلرندن اسلامنک استقبالی حقنده اولان فکرینی صورمشیدم. «اسلامنک استقبالی غایت امیدلیدر. خصوصا حق تعالانک اسلام حقنده - هو الذی ارسل رسوله بالهدی لیظهره علی الدین کله - سوزینک بوکون گه قدر مصداق اولدیغی یوق، بناء علیه مذکور سوزنک حکمی کله چکده کورله چکدر. فقط حاضرگی مسلمانلر، عقیده و تربیه جهتنجه خسته اولدفلری ایچون بو وقتنی تیزلکدن کوررگه طوغری کلمماز، احتمال که دخی بر ایکی بوون اوزار، هر حالده اوشبو کونگی مسلمانلردن بر اش چیقماز، اشنی ایسه کله چکلردن کونارگه تیوشلی» دیه جواب ویرمشیدی. فی الواقع اگرده مسلمانلر، قرآن شریف ایله عمل ایتسه لر و رسول اکرم و سلف یولی ایله یورسه لر ایدی، میسیونیئر لرگه مانع اولورلر ایدی یوقمی؟ اما اقتصادی و بایلق جهندن بتون دنیانی اوز نفوذلرینه آلورلر جهان بوزینی علم و معرفت ایله معمور فیولورلر، حسن اخلاق طوغروسنده دنیاهه اورنک اولورلر ایدی. کتاب و سنت که اتباع ایده چک یرده هر کیم اوز قولینه بر توری «قیل» و «فال» کوتاروب

اوشبو دافلادنی دگلا دیغی صوگ مجلس، اوشبو شیلرگه قرار ویرمشد: (۱) روسیه وچیت عملکتلرده گی مسلمان مطبوعاتینک مسلیکلرینی و طرز حرکتلرینی و عموماً آنلرده اولان نرسه لرنی روسلرغه بیلدروب طور مق ایچون مخصوص روسچه بر ژورنال چیقا - رلسون . ۲) مسلمان مطبوعاتنه نظارت ایتمکده اولان سینزورنی قومیتگه پراو صلاونی روحانیلردن یا که علوم دینیہ نصرانیہ دن خبردار آدملرنی قاتشد رلسون و بونلرده مسلمان مطبوعاتنده اولان خبر و مسلیکلرنی خریستیان ادارۀ روحانیلرینه خبر و یروب طور سونلر . ۳) قزان دوخاونوی آقادی میه حضورنده اینار و دیس تیللرنده روسچه دینی و علمی ژورنال هم کتابلر چیقارلسون . ۴) مسلمان غزته و ژورناللرینی اوشنداق مکتب کتابلرینی روسچه ترجمه سی ایله باصامقارینی مجبوری ایتمک حقنده حکومتدن طلب قیلوی حقنده سینوددن اوتنلسون .

اوشبو ایکی شعبه گه باشقه می دگلمی دخی ده بر « مسلمانلرغه قارشو » اسملی بر شعبه ده اولشدر .

\* \*

غزته لر خبرینه کوزه « قزان » مجلسنده اولان میسیونیرلرنک قرارلری اوشبوندن عبارتدر . فقط بو قرارلر زاقون اولوب چیقه مکنه قدر کوب اشلر وار . احتمال بونلرنک باریسی ده درست ده دگلدر . شونک ایچون رسمی صورته اعلان فیلمازدن مقدم ، بو قرارلرنی انتقاد قیلورغه آرتق لزوم یوق . فقط « میسیونیر » نه دیمکدر ؟ بو یرده شونک معناسینی شرح قیلور اولسه ق ضرر اولماز .

میسیونیر ، « اوزینک حق دیه اعتقاد ایتمش دینینه تسلیم اولنوب ده کامل مهربانلق اوزرنک شول دینی یوروب نشر قیلوچی و شول دیننک حقلغنی غایت ادب اوزرنده دلیل ایله اثبات ایدوچی رو - حانی » دیمکدر . جبر و حیل بوللرینه کروچیلرنک یا که سیاسی اشلرگه خدمت ایدوچیلرنک « میسیونیر » اولمقلری شویله طورسون ، حتی « روحانی » لق صفتلری ده اولماسه کرک .

چیقار و شونک ایله تشویش و یزر اولسه بر حکمت ده چیماز .

\* \*

« قزان » شهرنده اولان میسیونیر مجلسی اوشبو بیل ۱۳ نچی اییونده آچلدی . پک براق اورنلردن کلوب مجلس گه اشتراک قیلوچیلر اولدی . سویلا - نمش مسئله لر کوب ایسه ده بز آنچق بو یرده مسلمانلرغه عائد قرارلرنی غزته روایتلرینی اساس طوتوب یازاچقمز . زیرا مجلس که مطبوعات مخبرلری قبول اولنمادی ، مجلسنک قرارلری ده رسمی صورته هنوز اعلان قیلنمادی .

مجلسنک مسلمانلرغه عائد بحثی « مسلمان مطبوعاتی » ، « ترکستان شعبه سی » اسملردن عبارت اولمشد .

« ترکستان شعبه سی » - بو حقه اولان دافلاد ( معروضه ) ناک خلاصه سی اوشبودر : « تر - کستان ضبط ایدلدیکی وقت مسلمانلرغه کوب اختیارلر و یروب مکتب و مدرسهلری هم اوز نظارتلرنده قالمش ایدی . حاضرنده ایسه شول مکتب و مدرسه لر ، اسلام دینی قوتلندر و گه خدمت قیلدر . باش مسلمانلر اوقورغه و اوقورغه رغبت قویمشلر ، شول جهندن مکتب و مدرسهلرنی ترقی ایتدره لر . ۱۹۰۹ نچی بیل ترکستانده ۵۵۴۳ مکتب و ۳۱۱ مدرسه وارلغی معلوم اولدی . مکتبده اوقوچی بالالار ۷۰ بیگ و مدرسه ده اوقوچیلر ۹ بیگ مقدارنده در . اوشبو مکتب و مدرسهلرنک منقرض اولمق احتماللری یوق . اوشبو دافلادنی دگلا دیغی صوگ مجلس ، « تر - کستان مکتب و مدرسهلرینی حکومت نظارتینه آلورغه نیوشلی » دیه قرار ویرمشد .

« مسلمان مطبوعاتی شعبه سی » - بو حقه اولان دافلاد خلاصه سی اوشبودر : « روسیه ده اولان اسلام غزته لرینک بتون مقصودلری « اتحاد اسلام » و « اتحاد ترک » دن عبارت اولوب همه سی اوشبو فکرگه خدمت ایتهلر . حالبوکه روسیه سیاستی ایچون اوشبو « اتحاد ترک » فکری الک ضررلی برشیدر .

مريدلكر رسول الله زماننده يوق ايدى، آنلر اسلامده بدعتلردر، ديه آنلرنڭ طر بقر يده التفات كوزى ايله قاراميلر، قبرلرگه زيارت ايچون سفردن منع ايتلر، ميتلردن استمداد فيلوني «شرك» صانيلر. بونلر نڭ مدرسهلر نده البته اوز عقيدهلر ينه موافق صورتده تدريس فيلنور، ايمدى اول صورتده شول مدرسهدن كيملر يتشور؟» ديه اجتهادلر فيلوب يورمش ايسده سوزى اثر وير مامشدر. بعضيلرنڭ: «وهو المطلوب» ديه جواب ويرديكلرى روايت فيلنور.

ايشته ميسبونير ديمك، خرستيان علماسينڭ سوزينه كوره اوشبونندن عبارتدر. «اديبورغ» و «فزان» شهرلرنده اولان ميسيونيرلرنڭ عمللرى اوشبو اوز عالملر ينڭ تعريفلر ينه صادقيدر؟ بونڭ جوايى ايسه كنديلرى ويرلر.



### علم و ارشاد جمعيتى .

- جمعيتنى تاسيس ايدوچيلر بونلردر :
- (۱) شريف جعفر پاشا . (مكه شريفى عبدالمطلب حفيدى) .
  - (۲) مصطفى افندى . مشيخته مستشار .
  - (۳) مصطفى عاصم افندى . استانبول علماسندن و مجلس مبعوثانده ايكنچى رئيس .
  - (۴) موسى كاظم افندى . مجلس اعيان اعضاسندن (بو كونده شيخ الاسلام) .
  - (۵) محمود اسعد افندى . مشهور علمادن .
  - (۶) حسن فهى افندى . سينوب مبعوثى .
  - (۷) سنى الدين افندى . اوقاف نظارتنده اعضا .
  - (۸) فؤاد بك . شوراي دولت اعضاسندن .
  - (۹) اسماعيل حقى . مشهور علمادن .
  - (۱۰) احمد نعيم بك بابان . مجلس معارف اعضاسندن .

- (۱۱) تحسين بك . ديوان محاسبات اعضاسندن .
- (۱۲) محمد رشيد رضا . «المنار» صاحبي . بونلر دن شريف جعفر پاشا جمعيت گه رئيس صايلانمشدر .

\* \*

معتبر «المنار» ده يازا يغيته كوره جمعيتنڭ اساس نظامى بوندى عبارتدر :

جمعيت و آنى تاسيس ايتكندن مقصود .

- (۱) استانبول شهرنده تاسيس ايدلمش اوشبو جمعيتنڭ اسمى «علم و ارشاد جمعيتى» اسمنده اوله چقدر .

يوفارى طبقه و معلومانلرى واسع اولان بعض كيمسهلر طرفندن اوشبو كونلرده «استانبول» شهرنڭ «علم و ارشاد جمعيتى» اسمنده بر جمعيت تاسيس ايدلدى . اوشبو جمعيتنى تاسيس فيلمقدن اصل مقصود حقيقى اسلام عالملرى يتشدرلك صورتده بر «مدرسه» آچمقدر .

جمعيتنى اويوشدرمق و حكومتدن رخصت آلمق، حقنده باشلاب يوروجى دينى و عربى «المنار» مجله سينڭ صاحبي اولان شيخ محمد رشيد رضا حضرتلر يدر .

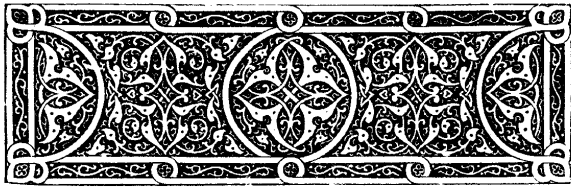
مشار اليه شيخ رشيد استانبول غه كلوب سكر آيرن آرتق اوشبونڭ آرتندن يورمش ، بو طوغروده ياردم ويررگه وعده ويرمش حكومت اعضالرى آلمدا شوب طورديغندن ، نچه مرتبهلر اشنى تكرار توبان باسچلردن آلوب منارگه مجبور اولامشدر . بوندى باشقه بعض بر ، اوزى اشلامى ، اشلاوچيلرگه آرقلى طورمقدن توقتامى طورغان آدملرده بونڭ اوشبو پولنده هر وقت مشكلات چيقاروب طورمشلر . برى ايسه اوشبو جمعيتنى بولدرتماز و مدرسهنى تاسيس فيلدرماز ايچون ديه بالقصد شامدى استانبول غه كلمش و حكومت آدملر ينه همده استانبول عالملرى يانلر ينه يوروب : « اول مدرسهنى تاسيس فيلوچيلر قرآن ايله حد يئلردن باشقه كتابلرنى اعتراف فيلميلر ، منده هبلرگه ابارمكى لازم بيلهيلر ، بو كونگى ايشانلق و

مالدن حاصل اولمش وارداتدن، اوفو ايچون آلمش اجره لردن عبارت اولوب، خزينه عمومى مجلس قرارينه كوره صافلانور .

(١١) عمومى مجلس رخصتدن باشقه خزينه نى بورچ غه ويررگه، بورچ آلورغه اداره مجلسينك حقى يوقدر .

(١٢) بتون اشلردن معلومات ويروب جمعيت هر ييلده بر حساب نامه باصديروب تاراتور .

(١٣) حاجت اولديغنده عمومى مجلس اوشبونده كوسترلمش ماده لرنى اوچدن ايكي الوش تاوش ايله اوزگرتنه آلور .



### قرآن شريف ترجمه سى حقنده .

«شورا» مجله سى ١٤ نچى عددنده، قرآن ترجمه لرى حقنده سوز آراسنده روسجه ترجمه سى ذكر ايدولوب و بو جمله دن صابلوكف ترجمه سى ده صانالمشدر . صابلوكف ترجمه سى صرف حرفيا ترجمه اولدقندن تفسير كورمگان كيمسه لر ايچون بوندن استفاده ايتو مشكلدر . چونكه قرآن نك معناسن آكلاوغه سبب نزول اولان واقعه لردن خبردار اولو ايله برابر ظاهرنده بر برينه مخالف كورنگان آيتلرنك تأويلن بلمك لازمدر . شول سببلى روسجه ترجمه لردن استفاده قيلام ديگان كيمسه گه حاضرگه كازيميرسكى ترجمه سنى تقديم ايدر ايدم . چونكه كازيميرسكى صوك وقتنده قرآن ترجمه سنى پيغمبر عليه السلام نك ترجمه ء حالن هم غزوات و وقائع ناريجيه لرينى الحاق ايدوب اسماء سور و اسباب نزول و تأويلات حقنده حاشيه ده باغلامشدر . بو ترجمه ١٩٠٢ نچى سنه ده مسقواده كليوكين مطبعه سنده طبع قيلنمش، بهاسى ٢ صومدر . اخيرنده مهم وقائع لر

(٢) بونى تاسيس قيلمقندن مقصود حاجت اولان دينى و دنيوى علملرنى بيلوب اسلام تربيه سى ايله تربيه لنمكه اولان عالمر و مؤلفر، حقيقى مرشدلر يتشدرمكدر . بونك ايچون استانبولده «دارالعلم و الارشاد» اسمنده بر كليه تاسيس قيلنور .

(٣) جمعيت، قانون اساسى غه طرفدارلىق ايدر، اما هيچ بر سياسى اش ايله مشغول اولماز . جمعيت اعضا لرى و اداره مجلسى .

(٤) فخرى همده عامل اسمى ايله جمعيتده ايكي رئيس اولور . فخرى رئيس ايسه شيخ الاسلام اولوب عامل رئيس، اعضا لر طرفندن انتخاب قيلنور .

(٥) جمعيتنك اعضا سى فخرى، عامل، معاون اسمى ايله اوچ كه آيرلور . جمعيتنى اداره قيلوچيلر «عامل» اسمنده و تعيين ايدلمش مبلغنى ويروب اعضا اولوچيلر «معاون»، اسلام امتنه ماللرى، علملرى، فضل و اعتبارلرى ايله خدمت قيلوچيلر «فخرى» اعضا اولورلر .

(٦) جمعيتنك مركزى «استانبول» ده اولوب حاجت اولسه باشقه يرلرده شعبه لر و آنلر ايچون اداره لر آچلور .

(٧) مركزلرده اولان اداره اعضا سى، جمعيتى تاسيس ايدن ١٢ كيمسه دن عبارتدر . نه كى سبب ايله اولسون بونلردن برى كيمسه ، داخلى نظام موجبنجه كيموگان اورن ايچون اعضا صايلانوب اولورلور . عمومى مجلس .

(٨) جمعيتنك عمومى مجلسى هر ييلده بر مرتبه استانبولده اولور . بو مجلس اداره اعضا لرى ايله طشده اولان شعبه اعضا لردن عبارت اوله چقدر .

(٩) عمومى مجلس، اداره نك هر اشينه نظارت قيلور . اداره بونك فاشنده مسئولدر . عمومى مجلس اوزينك اشلرينه تاوش كوبلگى ايله قرار ويرر . (اوچدن ايكي شرط ايدلمش ماده لر بوندن مستثنا) . جمعيتنك مالى .

(١٠) جمعيتنك خزينه سى اعضالى بدلندن، اعا نلردن، صدقه و وصيتلردن، هديه و وقفلردن، رأس

منع قیلمایدیر. هر ایکوای بقدر الوسع تدریجا تیوشدر  
دیه ظن قیلمه من باشقه لر دخی نه فکرده در ؟  
امام محمد صابر الحسنی . «اؤفا»



## زییوم

### تعلیم عمومی مسئلهسی

روسیه مملکتی ایچنده اولاچق تعلیم عمومی  
حقنده توزولمش قانون لایحهسی اوشبو ییل ۱۵ نچی  
اوکتابرده غ . دوماده قارالاققدر . اوشبو مسئله ، بز  
اهل اسلام ایچون هم غایت اهمیتلی بر مسئلهدر .  
دوماده اولان کامیسیه لر بو مسئله ایله اوچ  
ییلدن بیرلی شغللندی . شول عمردن بیرلی توزلوبه  
کامیسیه اعضالرینگ کوبسی طرفندن قبول ایدلش  
لایحه روسیه دولتی ایچنده عمومی نظام اولوب  
چیقوی پک احتمالدر .

مذکور لایحه ، دیپوتات عیسی میرزا جنابلری  
ینکییفی طرفندن اوز تلهزگه ترجمه اولنوب « نور »  
غزته سنده باصلمشیدی . حاضرنده ایسه آیروم رساله  
روشنده باصلمشدر . (« نور » نومبر ۲۰۰ ) . اوشبو  
رساله نی آلوب اوفوچیلر ، مسئله ایله شاید آشنا  
اولورلر .

### استانبولده دارالمعلمات .

ترکیاده معلملر یتشدررگه مخصوص « دار-  
المعلمین » اولدیغی کبی معلملر یتشدرر ایچون  
« دارالمعلمات » ده واردر . استانبولده اولان « دار  
المعلمات » شاگردلرینگ اوشبو ییلغی امتحان مجلس  
لرنده حاضر اولمش احمد مدحت افندی « صباح »  
غزته سنده اوزون بر مکتوب یازمشدرکه ، مذکور  
مکتوبنگ بعض بر جمله لری اوشبوندن عبارت :  
« معارف نظارتی طرفندن آلدیغم امرگه کوره

هم مذکور . ذوات حقنده حروف هجا ترتیبیچه بر  
فهرستده الحاق قیلنمشدر . کازیمیرسکی مقدمه سیننگ  
بر یرنده : « قرآن نگ معناسن بیان ایتنکان مفسرلر  
هم سیر یازوچیلر کتابی بولماسه قرآن نگ معناسی  
کوب وقت بزم نظرمزدن تایوب کیتار ایدی » دی .  
دخی بر یرنده : « قرآن منجم بولوب واقعه لرگه مناسب  
ایتنکان سبیلی اسباب نزولنی بلمی توروب قرآن  
معناسن چنلاب آکلاب بولمی ، شول سبیلی مین اسباب  
نزولنی بیان ایتدم » دی . بو کازیمیرسکی نگ ترجمه  
سی هم باشقه بیاناتینگ تماما درستلک و نفس امرگه  
مطابقتنه بن کفیل دگلم ، لکن مسلمانچه دن خبری  
اولیان و قرآن معناسن آکلیم دیه آرزو ایتنکان  
ضیالیلر ایچون اوز مسلمانلر مز طرفندن قرآن  
معناسنه واقف ذاتلردن مرکب بر هیئت طرفندن  
ترجمه ایدلوب صحتنه تمام اوشانلقان ترجمه لر نشر  
ایدلگانگه قدر حاضرگی ترجمه لر آراسنده فائده  
لیراک دیه ظن قیلمه من .

البته بزم اوچوز میلیون دیه سانادفوز بیوک  
ملت اسلامیه طرفندن قرآن شریفنی فسقه چه تفسیرلری  
ایله بیان ایتنکان ترجمه لر تورلی تللرده نشر ایدلورگه  
تیوشدر . چونکه باشقه دینده گی کیمسه لر نه قدر  
درست وبی طرف ترجمه ایتم دیسه لرده انسانیت  
لوازمندن اولان نعصب ملی دن یا عدم اطلاع دن آزاد  
بولمایدیر . هم آنلرننگ خدمتی ایله بزم اوستدن فرض  
کفایه ساقط بولمایدیر . باشقه دین اربابی دنیا ده موجود  
بارچه تللره دینی کتابلرین ترجمه ایلوب طبع ایتندرالر  
حتی مجانا نارائالر . بزدرده قرآن شریفنی و اساس  
دینمزی و سیرالنبنی علیه السلام نی اهل بولغان هیئتلر  
واسطه سیله ترجمه ایتنروب مشهوررراک اوروپا تللرنده  
بولسه ده نشر ایتم بولساق اسلامیت وظیفه سنده  
اشلامش اولور ایدک هیده اسلام اوستونه جزافا یا کلش  
ترجمه لر و میسیونیرلر واسطه سی ایله باودرلغان بهتان  
و افترا لر نی هم دفع قیلور ایدک . بلکه : « اؤلا اوز  
قومیزگه آکلانو تیوش باشقه لره آکلانو حاضرگه  
حدمز فوننده » دیوچیلر اولور ، لکن برسی ایکنچی سن

بيلمك هر بر مؤمن و مؤمنه ايچون لازم اولسه كرك. بوندى بر كتاب هر بر مسلمان خانه سنده اولنورغه تيوشلى. بوكون گه چه مکتبلرده اوقونمق ايچون كوب كئابلر يازلدى ايسه ده الك كركلى بر كتاب هنوز دنيانغه چيقادى. بو ايسه قرآن شريف تار بيخيدر. بن اوشبوني كوب وقتلر فكراب يوردم ايسه ده بو طوغروده مطبوعاتده بر شى كوره آلاماشيدم. اتفانى «شورا» ده معترم احمدجان مصطفى افندى طرفندن يازلمقه اولان اصول تعليم مقاله لرنده بوگا موافق سوزلر كورددم. شوندىن، فكرم دخى ده قو- تلندى. صبر ايتنه آلامدم، تفسيرلردن و باشقه قرآن شريف حقنده بحث ايتمكده اولان اثرلردن ييغشدروب بر رساله توزودم. بونده ايسه قرآن شريفنك فسقه چه روشده تار بيخى، سوره و آيتلرنك صانلرى، قرآن اوقومق حقنده اولان ادبلر، كيملر طرفندن و نه وقتلرده نقطه لار قوبلديغى، خط كوفى اوزگوشلرى بونده بيان قيلندى. اوشبو رساله نى يازدروب بالالرغه اوقوتدم. فقط بنم رساله منك عبارتتى گوزل چيقيمادىغندن و بو طوغروده لازم اولان معلومات تابلوب يتماديكندن، ميدانغه قوبارغه يارار لى دگلدر.

شونك ايچون اقتدارلى و قرآن شريفنك ايچندن هم طشندن خبردار اولان برر كيمسه آچيق تركيچه قيلوب مکتبلرده اوقونورغه يارارلىق روشده برر كتاب يازسه بيخسى اوور ايدى. طوغروسى مقتدر آدمار دن بز بونى اوتنه مز. قرآن شريفنك تار بيخى و غير بوگا متعلق معلومات بونك يازلنور، بونك سيبندن مکتبلرمزگه معنوى بر نور كور هم ده قرآن شريف نك ايچندن خبرلرى اولمغان ترك قوملرى هيچ او- لمادىغنده طشندن بيلوب طورلر ايدى. بو فكرنى شايد موافق كوررلر و محررلر آراسندن بر جيگار لى قولينه يازغچ آلوب بواش كه كرشور.

صابر جان القورماشى.

«دارالمعلمات» ده تار بيخ عمومى و تار بيخ عثمانى امتحانلرى مجاسلرنده حاضر اولدم. ۹۰ شاگردنك ۳۰ قدريسى ۲ نچى و ۳ نچى صنفده اولوب تار بيخ عموميدن و ۳۰ قدريسى ده بر نچى صنفده اولوب تار بيخ عثمانيدن امتحان و برديلر.

خانهلرنك يونان حكيملرى، فرس و كلدان قديم احوالى، قرون وسطاده اولان اروپا حكمدار لرى و دره بكلىرى وغير بو كى شيار حقنده كسب آيلمش معلوماتلرينه عجبانه مكن دگلدر.

بوندىن فرق سنه مقدم بر وقتك اوقومق و ياز- مق تركنك ايله مسلمانلقغه خلاف كورلمكده ايدى. قزلرمز نك بو كونده تار بيخ فلسفه لرندن بحث ايتد- يكلرينى كورمك عقللرنى حيرانلقده قالدردر.

تار بيخلرده اولان حقيقتلرنى، خرافتلردن آيرر غه مقتدر اولان بو خانهلرنك مدنيت و معيشت عالمده حقيقتلرنى خرافتلردن آيررغه و شوگا كوره حركت ايدرگه موفق اوله چقلرنده شهبه يوق. شونك ايچون كله چك زمانده ترك ملتينك آنالرى نه كى مريبه لار و مرشده لار اوله چقيني بر قدر فكر قيلورغه مكن اولور.

درس امتحانلرى تمام اولديغندن صوك قول اشلرينى تماشا قيلدىق. دارالمعلمات شاگردلرى طر- فندن اشلانمش نفيس صنعتلر آوروپا ماهرلرينك اشلردن توبان دگلدر.

خاتونلرمز اعتبارى ايله كيجه گى كون گه قدر «امى» بر مات ايدك. خاتونلرمزنى قزلرمزنى او- فوتمق حقنده اجتهاد ايدوچيلر آراسنده بن اوزمده اولديغم ايچون بونك مشكللكى بگا معلوم ايدى. ايدى «دارالمعلمات» مز مسلمنه معلملرمز تربيه سى آستنده بو قدر علم و هنر تحصيل ايتمك اولان قزلرنى كوزمز ايله كورديكمز ايچون بوندىن صوكغى حاللر ايچون اميد ايشكلرى آچلدى.

مكتبلرمز ايچون دخى بر كتاب كرك.

اساس دينمز اولان قرآن كرىنك تار بيخنى



## بزنك مکتبیار.

I

حاضر اصلاح ایدلورگه تیوش اولغان اڭ اهمیتلی بر شی بولسه اولده ابتدائی مکتبلرمز ایکانن بیک کوبمز آڭلادق. شونڭ ایچونده معلم و شاگرد لرمز یلدن یل کتابلر یازوب مکتبلرمزنی روحا ترقی ایتدررگه طرشمقده اولدقلری کورینه. دیسته لهب دیسته لهب یاتقان تجویدلر هم دیسته لهب دیسته لهب یاتقان علم حاللر هر فایوسی موڭا شاهد دگلمی؟ اوستدنگنه قاراغانده شولای. لکن مکتب مسئله سی تجوید علم حال و شونلرغه اوخشاوی باشقلر ایله گنه کومیلوب فاللا تورغان بر مسئله دگل. «نه ایچون بزنك مکتبلرده برده روح یوق؟» دیه صوراو- چیلر و زارلانوچیلر کوب هم حقلیلرده. چونکه بزنك مکتبلر دورت صنفدن عبارت اولغانغه شاگردلرمز دورت یل مکتبده تربیه کورلر. دورت یل وقت آز توگل، دورت یلده نیندایگنه مکتب اولسه ده اوزینڭ وظیفه سین اوتهرگه کرك ایدی. حالبوکه دورت یل مکتبده اوقوب چققان بالالرمز درستلهب یازا بلمد- کلری کبی طبیعیانندن اوشنداق معلومات دنیاویبه دن خبرسز اولارق فالالر. روسلرنڭ بر قلاصلی مکتبلرنده دورت دگل بلکه اوچکنه یل اوفوغان روس بالالری ده اوزلرینڭ یازولرن یاخشی اوقی درست یازالر و شونڭ اوستینه حفظ صحت، حیوانات، نباتات و باشقه کرکلی دنیا علملرنده گوزلهگنه خبر لری بولا، بونڭ سببی ایسه آچقدر. بزلر ابتدائی برنچی صنفدن اعتقادات و علم حالنی لازم درجه سندن آرتق اوقوتوب دورتنچی صنفده قدر دوام ایتدرمز. بلکه بعض پیداعوغلرمز اعتقاد و عمللرنڭ هر فایو قسمی حقنده آیرم آیرم کتابلرده یازوب چغارالر. بر تجوید فقط اوزیگنه ایکی یاغه دوام ایته. ینه مکتبلر ایچون یازلغان قرائت کتابلرمز همه سی آندن موندن ترتیبسز، فقط باشقه لرنقینه آیرم بولو نقطه سندنغه فالالوب یازلغان واقی توپاک حکایه بوچه لری

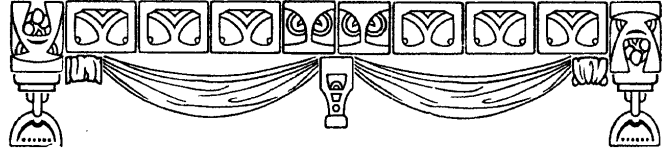
غنه. حالبوکه اخلاقغه خدمت ایته تورغان حکایه لری قرائت کتابلرنده فقط بر فصل اولوب فالغانلری تورلی فننڭ اساسن و بیگره کده حفظ صحت، انسان، حیوانات، نباتات و هر تورلی اشیا تعریفاتی و نرسه لرنڭ فایدن استحصالی و هنر نونه لری ایله تولغان بولورغه کرك. چونکه مکتبنڭ روحی بارندنده بیگره ک قرائت کتابلرینه طایانوب طورا.

ضروریات دینیه درس لری اهمیتلی، لکن آنلرنی طوتاشدن اوقوتوب طورما ینچه هفته ده بر قاچ ساعتلرده گنه اوقوتوب ده بیلدررگه ممکندر. بونڭ اوستینه ضروریات دینیه درس لری کتابقه آرتق محتاج اولان درس لردن ده دگل. بلکه بونلرنی بیلدرمک ایچون سویلهمک و عمل ایله تطبیق ایتمک کافی. تجوید ایسه هفته سینه بر درس ایله بر یلده مکمل صورته بته تورغان بر علم کیسه گیدر.

مین مکتبلرده اڭ آله تورغان درس لری دنیا معلوماتی (قرائت ترکیه)، یازو، حساب بولورغه تیوش دیمکچی بولام. هم مکتبلرمزده برده روح بولماون کوب وقتمزنی علم حاللر، تجویدلر ایله اوزدرومزدن کورهم. مین برنچی، ایکنچی صنفلر ده علم حاللر و ایمان درس لردن بر نرسه ده کرما- سون، بلکه اوچنچی صنفده عملی نماز اویره تیلوب دورتنچی صنفده شونی اکمال و روزه، زکات، حجدن قصه غنه شفاهی معلومات ایله بو قسم تمام ایتلسون دیم. وقتنی کوبره ک قرائت، حساب، یازو و دنیا معلوماتی ایله اوزدراسه مکتب شاگردلرمزگه روح کرور ایدی دیم، شونڭ ایچونده یاکیدن کتاب یازارغه کرشکان محترم افندیلردن زنه ار علم حال ایله تجوید و قرائت ترکیه دیه حکایه بوچه لریغنه یازماسا گزله! زنه ار دنیا معلوماتی، حساب، یازو ماده لری تیگره سینده کوبره ک ایله نیکز دیه سم کیله. چونکه بونلر نه قدر کوب اولسه لرشول قدر فائده لی وشول قدر ترقی گه آوشودر.

معلم ن. دوماوی





## مراسله و محابره

پيتر بورغ - بو كوندە « پيتر بورغ » شهرندە ايمپراطور كتبخانهسندە اولان مصحف شريف حقتە «حترم شهاب الدين حضرت: « بو نسخه ، هر نه قدر اثار قديمه دن اولسه ده حضرت عثمان مصحفى دگلدر، - سمرقند - شهرنك وقتنك مذكور مصحفنى بن كوردم » دييور و بوندن صوڭ اوشبو دعواسينه دليل كتورر . ابن الاثير و غيرلر سوزينه كوره حضرت عثمان ، قرآن شريف اوفودىغى وقتنك وحشيانه صورتده قتل اولنمش و « فسيكفيكهم الله » آيت اولان بيت گه قانى آقمشدر . واقعا اوشبو پيتر بورغده اولان مصحف شريفده مذكور آيات اولان بيتده قان وار در . ايمدى اوشبو علامت ، پيتر بورغك اولان مصحف نڭ حضرت عثمان مصحفى ايديكينه درست بر دليل اولمازمى ؟ اوشبو طوغروده « شورا » نڭ فكرينى بيلمك مطلوبمز اولديغندن بو مكتوب ايله مراجعت ايتدك . ا . ب . م .

« شورا » - قان علامتى اولمق ، مذكور نسخه نڭ حضرت عثمان مصحفى ايديكينه دليل اولماز . حضرت عثمان مقتول اولديغنده ، حضورنده مصحف شريف اولديغى و قانى هم مصحف يوزينه آفديغى معتبر تاريخلرده مذكور ايسه ده اسلام تاريخلرينڭ پك كوب خبرلرى حاكمه گه احتياجلىدر . حضرت عثمان ، مقتول اولديغى وقتنده مصحف شريف اوفو - مقدمه اولمش ايسه دورت نسخه دن دگل بلكه بر نسخه دن اوفومشدر . حالبوكه حضرت عثمان قانى آقمش ديه كوسترلمكده و هر برينڭده « فسيكفيكهم الله » جملسى اولان بيتنده قان اولان نسخه لر بر قاچ عددلرگه ايرشمشدر . بونڭ سببى ايسه حضرت عثمان قانى آقمش قرآن شريف نسخه سينه تقليد

ايدوب متعدد نسخه لرنڭ ، قصدى صورتده قان ايله پچراتلمش اولمقلريدر . حضرت عثمان مصحفى قيلول پادشاهلرغه قيمت حق ايله صانهق ايجون شويله ايتمشلر ياكه امويلر ، خلقلرنڭ حسياتلرينى فوزغا - تور و هر يرده كوزلرينه كوستروب يورتور ايجون شويله قيامشلردر . اوشبو جهندن : باشقه بر دليل اولنماديغنده مجرد قان اولمقى ايله گنه بر مصحفنڭ حضرت عثمان مصحفى اولمقى لازم كلاماز . بزم بيلديكمز اوشبو قدردر ، زياده س-ينى بيلوچيلر ايسه شايد علملرينى صرف ايلرلر ، سارانلق قيلمازلر . بوگولمه - ۱۱ نچى عدد « شورا » ده ايدلگان تصحيح گه كوره « محمد عليه السلام » رساله سى توزا - لدى ، لکن ابن جرير ايله ابن الاثير تاريخلرى تصحيح ايدلنديمى ؟ عبدالكريم بن حسن .

« شورا » : - مذكور تصحيح يالڭز « محمد عليه السلام » رساله سينه كوره گنه در . آنڭ ايله ابن جرير و ابن الاثير تاريخلرى توزالماز بلكه هنوز ياكلش حاللرنده فالور . انسان ، خطادن معصوم اولماديغى ايجون بو حال ، ابن جرير ايله ابن الاثيرنڭ كمالاتلرينه ضرر و يرماز و كتابلرينه شين كتورماز .

« الشريف من عدت سقطاته و سطرت غلطاته » دييورلر .

اورنبورغ - « شورا » ده شول سؤاللريمه جواب بيرويگننى اوتنه من :

( ۱ ) قرآننڭ نه يتونچه سليمان پيغمبر بتون مخلوقات تلينى بلمگان . بونى شول كوينچه - يعنى سليمان پيغمبر مثلا اوزينه اوچراغان بر باقانى ياخود فرمسقهنى توقتاتوب زيد ايل عمر و سويله - شكان كى سويلشكان ديب آڭلارغه مى ؛ يوقسه سليمان پيغمبر حقيقى بر بيولوج بولوبده قرآن شول حقه خبر بيره مى ؟

( ۲ ) شق قهر - آينڭ ايكيگه آيريلوى قرآنده صراحتا بيان قيلنغانمى و باشقه شونڭ كيك عادتده پيغمبرلر حقتك سويلنه طورغان غارق العاده اشلرنى

خفى اولان سبيلرگه مبنى شيار ايدىكى وشول سبيلرنىڭ كونلرنىڭ بىرندە فاش اولمىقى مەمكىن اولە چىغنى بىيان فىلوجى عالملىر وار .

(۲) رسول اكرم افندىمىز عصرىدە آيدىڭ ايكى گە آيرلىغىنى مسلم ايله بخارى اوزلارنىڭ صحىبلرنىدە روايت اينەشلىر . فقط قرآن شريفده : « رسول اكرم عصرىدە ، آى ايكى گە آيرلىدى » مضمونىدە صريح بر سوز كورلماز . قرآنده اولان سوز آنچق « اقتربت الساعة و انشق القمر » دىمكىن عبارت اولوب بونىڭ ايسە يوقارى سوزگە دلالتى يوقدر . فقط جمهور علماء ، آيتنى مذکور حدیثلر ايله تفسیر ایدوب ايكى واقعهنى برگه قايتارمىشلىر . تابىنلردىن بعض بركىمسەلر « وانشق القمر » گە « سينشق فى يوم القيامة » ديه و اوشبو عصرده اولان عرب عالملىرىدىن بعضىلرى ده « وانشق القمر من الشمس » ديه معنا ويررلىر . پىغمبىرلر حقتىدە سويلانمىدە اولان خارق العاده لىر « خبر » مسئلهسىنە داخلىر . بعض خبرلرنى تصدىق و بعضىلرنى تىكذيب لازم . بعضىلرنىدە صدق طرفى كوچلى و بعضىلرنىدە كذب طرفى كوچلى . ايشته خارق العاده حقتىدە اولان سوزلر اوشبو نىسلىلرنىڭ قانغىسىنە كىرر ايسە شونىڭ حكىمى يورر . بونىڭ اىچون هر بر خبرنى برر برر تىكشىرمك لازم كلىد . چكىر ، جزافا بر حكىم قىلىق مەمكىن دىگىل . فطعى حكىم ويرمك لازم اولوب اولماق مسئلهسى ده اوشبوگا فرعدىر .

بورأى - فاضل محترم موسى افندى جار الله جنابلىرى ! مەملىكتىمىزدە اوزى دىگىل حتى اسمىدە آز كىمسەلرگە معلوم اولان شاطىبى اثرلرنى مېدانغە قويدىغىڭز اىچون تشكر ايدوب حضرتىڭىزدىن توباندى گى شىلر حقتىدە « فاسئلوا اهل الذكران كنىم لاتعلون » قول شريفىنە بناؤ استىفار اينەم : روسىيە اسلاملىرى آراسىدە ، ماوراء النهر هم حجازدە امام عاصىدىن حفص قرائتى شائع اولوبدە مغربدە نافعدىن ورش قرائتى و بعض بر يرلردە بصرى قرائتىنىڭ شايع او- لىمىڭ سبب نە شىدر ؟ بو يرلردە قراؤ سببەدىن باشقىدە

« توكى ، ساچمى » شول كويى آڭلارغە مى ؟  
مذکور مسئلهلەر و باشقىدە شونىلرنى قوز-  
غانوب قطعى بر قرار بىرو لازمى ، يوقسە آندى  
مسئلهلرنىڭ ياندىن طاوشسزغە اوتو تىوشلىمى ؟  
« شورأ » نى اعتبار ايله اوقوچى .

« شورأ » - ۱) سليمان پىغمبىر ، ( بتونىمى ياكە بعضى ) قوشلر و حيوانلر لسانلرنى بىلوى قرآن شريفده حكايىت ايدلمىشلىر . فقط بونى زىد ايله عمرو سويلاشمىكلىرى قىيلىدىن حساب فىلورغە تىوشلى دىگىل . بوكونىڭ « علم حيات الحيوانات » عالملىرىنىڭ تحقيق لرىنە كورە هر بر مخلوقاتنىڭ اوزلرىنە كورە بر اصول محاورەلىرى و مقصودلرنى فەھلەمك طرىقلىرى واردىر . حتى بعض عالملىر بونىڭ ايله آشنا اولمق طوغرىسىدە بتون عمرلرنىنى صرف ايدىرلىر . ايشته سليمان پىغمبىر اوشبو حيوانلرنىڭ اوزلرىنە خاص اولان اصول محاورەلىرى ايله آشنا اولمىش اولور . اوز عصرلرنىدە « علم حيات الحيوانات » پك ناقص صورتدە اولدىغىدىن مفسىرلر اوشبو سليمان پىغمبىرنىڭ قوشلر تىللىرىنى بىلمك مسئلهسى حقتىدە قرآن آيت لرنىنى ظاهرلردىن چويررگە ، پك يراق تاويللرگە واررغە مجبور اولمىشلىر (\*). احتمال كە انسانلر ، كلىچك زماندە قوشلرنىڭ و باشقىدە حيوانلرنىڭ سو- يلاشمك اصوللرى ايله تمام آشنا اولورلر و چىچق لرنىڭ شاولاشدقارلرنىڭ و چرقلدلىقلىرىنىڭ نەلرگە دائر ايدىكىنى حتى بالقصد دىگىلاب ، صاندوغاچ و طورغاي صاير اولورلر اولان معنالىرىنى آڭلاب اوطورر لىر . بوندىن ايكى بىڭ بىل مقدم ، قوشلر و حيوانلر آغزىدىن يازلمىش « كلىلە و دمنە » احتمال كە كلىچك زماندە حقيقى و واقعى اولورق يازلنور . خارق عادتلر ،

(\*) اوشىنداق « و ان من شىء الا يسبح بحمده و لىكن لاتفقون تىسبىحهم » ( سورة ۱۷ آيت ۶۶ ) ظاهرىنە محمول اولنوب « اوزلرىنە مناسب اولان محاورەلىرى و قال تىللىرى ايله تىسبىح قىلەر » دىك اولسە كرك . مفسىرلرنىڭ : « يسبح بالسان الحال حيث يدل بامكانها و حدوتها على الصانع القديم الواجب » دىمىكلىرى اعجاز بابىدە ناقص « و لىكن لاتفقون حدىثهم » جملە سىنە ، ناقصدىر .

چیقما دیلر. جمیل بك العظم حضرتلری: «شمدی کشف الظنون ذیلنی طبع ایتدرر گه مباشرت فیله م، هر فور مهسی باصلدیقنده بیاروب طوررم» دیه مکتوب یازمشیدی، بیلهیم نشرندن مانع اولدی یا که وعده سینى اونوتدی. ایبارى نك «الفصل» اسمنده مطبوع اثرى وارلغندن معلوماتمز یوق. ابن حزم نك «الفصل» نام بیوك اثرى شاید معلومگزدر. «شرق» ده صانلمقه اولسه كرك.



جر.

مینم جرم تزلمی شاد بختدن،  
یا که قویاش نوری، چه چهک، یاقوندن.  
تزم جرنی جفا، محنت، عذابدن،  
جرمنی جریلمن فانلی یوره کدن.  
شعرلرم تزیله کوز یاشمدن،  
حسابسز جور، جفا کورگان باشمدن.  
مینم جرم جیر اوستنده ناوشلار؛  
کشیارده کورینور قوزغالشدر.  
یوقودن کوب کشیلرنی اویاتور،  
سیمزلرنک طنچلغنده واتور.  
جلار، اوکسور، کوله آچی مینم جر،  
یوار کوب جاننی، فالماس آنکه هیچ کر.  
یوواش یورا کلیگه جان کرگزر جر.  
اولرگه یاتوچینی ترگزر جر؛  
تاتارلرده خلقتی تیکشدر جر -  
فنالقدن آلارنی بیزدر جر.  
بختلیگه جفانی سویلهر اول جر،  
عمرنک جرلرینی کویلهر اول جر،  
طبیعتنی کشیدن سویدرر جر،  
«کشیلک» قدرینیده بلدرر جر،

لرینک فرائتلری نیچون متروک فالمش؟ ابن کثیر مکهده، نافع مدینهده، ابن عامر شامده اولورکن بو شهرلرده نیچون بر کوفهلی فرائت اختیار ایدلمش؟ بزم بو کونمزده اوشبو اورنلرده بوندن صوگ ایکنچی بر امام فرائتنی تشهیر ایتمک ممکنیدر؟ بزم مملکت مزده اولان اماملر و مدرسلر اوز فرائتلرینی حفص روایتنه نسبت ویردیکلری حالده «هود» سوره سنده گی امالهنی، «فصلت» سوره سنده گی تسهیلنی نیچون ترک ایدرلر؟ «یا بنی اربک معنا» ده اظهار و تأمناده ادغام محض ایله اوقومقلرینک سببی نه در؟ بعض «ما» لرنی «بقریه» تسمیه ایتمکلرنده و یوان ایدوب اوقومقلرینه وجه وارمی؟ (\*). اوشبو سؤلرینک جوابلرینی مطبوعات واسطه سیله ویرر اولسه کز گوزل اولور ایدی.

ابو ادیب سیاح حافظ حلمی.

اورسکی - «مفتاح البخاری» صاحبی اولان محمدشریف التوفادی ایله «مفتاح التفسیر» صاحبی اولان کوناهیه مفتیسی محمدشریف بر کیمسه درمی یا که باشقه لرمی؟ «الفصل» اسملی کتاب، عبد الهادی نجا الایباری اثریمیدر؟ عبدالله المعاضی.

شورا: - «مفتاح التفسیر» صاحبی اولان محمدشریف ایله «مفتاح البخاری» صاحبی اولان محمدشریف ایکی کیسه در. اولگیسی کوناهیه مفتیسی همده «مفتاح البخاری» اسمنده بر کتاب صاحبی اولان عبدالله حقی اوغلی اولوب اثرینی سلطان عبدالعزیز زماننده تمام ایتمشدر. صو- گفیسسی ایسه توفادلی مصطفی اسمنده بر ذات اوغلی اولوب اثرینی آنچق ۱۳۰۹ تاریخندن صوگ ترتیب ایتمشدر. بزم آکلاومز اوشبودر. درستینی ایسه الله تعالی بیلور. صوگ آدملر حقنده ترجمه حاللر، اثرلری حقنده مفصل اسامی کتبلر اولمادیغی سببلی طوغری معلومات آلمق هر وقت مشکل اولوب طوراً در. «کشف الظنون» ذیللری ده همیشه میدانه

(\* عبارته سقط اولدیغندن «مد مفصل» حقنده اولان

سؤل آکلاشلما دی، شونک ایچون حذف قیلندی.

حاللرنندن بحث ايدلمشدر. اقتباس طريقتجه سلطان رحمانقلي افندي طرفندن روسچه بر اثر دن ترجمه ايدلمش، قوشلر و باشقه حيوانلرنك رسملرى هم قويلمشدر. عربچه يازلوب ده صوگوره تركيچه گه ترجمه ايدلمش «حيوة الحيوان» كتابنده فائدهلى سوزلر كوب اولسه ده، بوندى فنلرنك پك ناقص وقتلرنده يازلديغندن و مؤلفى ده تاريخ طبيعى عالملرنندن اولماديغندن، حيوانات احوالى حقنده يازلش سوز لرى ايچنده ياكلىش پك كوب ديرلر. بو كونده حيوانات حقنده درست معلومات آلور ايچون اوشبو كى بى كى كتابلرنى اوقورغه و مطالعه قىلورغه تيوشلى. حقى ۸۰ تين.



خلق ادبياتى - عبدالله نوقايف طرفندن كويلر وجرلر حقنده يازلش بر اثر اولوب ناشرى «صبح» در.



مبادى الفلاسفة القديمة - ابو نصر الفارابى رسالهرندن عبارت بر مجموعه در. مصدره «المكتبة السلفية» طرفندن گوزل روشده باصلمش و آخرينده اسماء رجال، اسماء اماكن حقنده فهرستلر قويلمشدر. باش طرفينه عربى و انگليزى اثرلردن انتخاب ايدوب ابو نصر الفارابى نك ترجمه حالى باصلمشدر. بر نسخه سيني «شورا» اداره سینه هديه ايتديكى ايچون ناشرينه تشكر ايتمكده مز. حقى پوچته سى ايله ۳۵ تين، آدرس: مصدره «السكة الجديدة» ده «المكتبة السلفية».



دورت كون - روسلرنك مشهور اديبلرنندن ژ. غارشين اثرى بولوب، ر. رقيب طرفندن ترجمه قىلمشدر. بو رساله ده معاربه ده يارلانمش بر صال دانتنك اوزى توترديكى تورك صالداق ياننده دورت كون عذابلار بول باطديقى و شول ائناده گى احوال روحيه سى - حسيانى تصوير قىلمشدر. بهاسى ۸ تين، پوچته ايله ۱۰. ناشرى «وقت» اداره سيدر.



شاعر سوزى . . . . . سوزى توسلى سوزن طكلاوغه وجدان بزنى كوچلى .

شاعرنك قدرى زور، تيك عمرى فسقه، نيچك صاندوغاچ اوچا - طورمى قشك .

شاعورگه :

ياشا، شاعر! ئولم آستينه كرمه، وقتسز ته مى جرگنى بترمه .

ئولم طرفناغى آستنده ايزلمه .

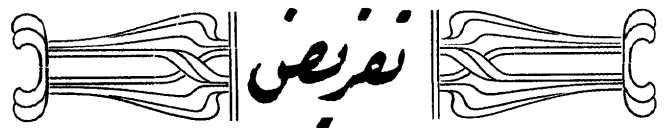
سينك برلهن طورا ملت - تيز ئولمه . . . . .

\*

اي شاعرلر، چغك دنيا يوزينه،

قولاق صالحيجى «شكله نو» سوزينه . . . . .

س - سونچلهلى .



تاريخ انبيا - ابتدائى مكتبلرده درس قىلنوب اوقولور ايچون يازلش بو اثرده پيغمبرلرنك تاريخلرى يازلمشدر.



تاريخ اسلام - اسلامنك ظهورندن باشلاپ اموى خليفه لرنك آخر كونلرينه قدر مرتب صورتده، اسلام تاريخندن بحث ايتمش بر اثر در. اوشبو رسالهرنك اولگيسى ۴۸ بيتده باصلوب حقى ۱۷ تين و ايكنچيسى ۷۱ بيتده باصلوب حقى ۲۰ تين. هر ايگيسى نك مرتبى فاتح افندي كريموف اولوب ناشر لرى «كريموف، حسينوف» شركتيدر. عبارتلى آچيق، كاغدلرى يغشى، اشلىرى گوزلدر. معلملر شايد دفت قىلورلر.



تاريخ طبيعى دن حيوانات - قرانده «صبح» طرفندن نشر ايدلمش بو اثرده حيواناتنك طبيعى

چقارو طريقلرن اويره تهر. بونده اوتوب چقغان آدمير مکتب و باغچه ارده يوروب بالالرده صاحپورور لك حسن اورنلاشدر رغه طريشه لر. مکتب حضو - رنده ۸۰ مك صوملق استيپينديه بولوب فائضى، صلح عمومى كركلگى حقنده اك ياخشى نطق سويله وچى ياكه اثر يازوچى شا كركدلرگه بيريله در.

حكايه سويللا وچيلر - آمر يقاده شوشندى واقعه لرنى بيك یش كوررگه ممكن: باغچه ده بر اسكاميه گه ماطور و ملايم گنه بر قز ياكه خاتون كيلوب اوطوره ده تيره ياقده غى بالالرنى جيوب بيك ته مى حكايه، واقعه ياكه تاريخى بر بر نرسه سويلى. بالالر طن آلورغه ده قورقوب لدتلانوب طكاييلر. برنى سويلى، ايكىنى سويلى، صوگره بالالر ايله ايسانله شوب طوروب كيته باشلى. بالالر: «طاغى ده سويله، طاغى ده سويله!» ديب فچقرشالر. خانم ده: «مينم باشقه يرگه باروب سويليسم بار. سز اكر بوندى حكايه هم واقعه لرنى سويسه كز منه فلان وفلان كتابلرنى آلوب اوقوگز» ديب كتاب اسملرن، فايدن آلورغه كركلگى و بهاسن يازوب بيره لر ده كيته لر. بالالر قزيغوب شول كتابلرنى باروب آلالر. خانم لر بالالارغه فائده لى و فرقى كتابلرنى غنه يازوب كور - ساتسونلر ديه پاليسه بو اشكه نظارت ايتنه. بو اش آرقه سنده بالالرده اوقوغه درد اوسسه. ياخشى خلقلى بولولرينه سبب بولا. لىكن شونسى ده بار: بو خانم لر كتاب مغاز ينلرندن ژالونيه آلالر. حاضر كتابچيلردن عبرت آلوب كوب نشر معارف و خيرات جمعيتلرنى ده شوندى حكايه چيلر طوتا باشلاغانلر. بونلر طبيعى فقط بالاده اوقو محبتن اوسدرو ايچونگنه خدمت ايتنه لر. بونلر بالالرنى كوبره ك قرآنخانه لرگه مراجعت ايتنه رگه اويره تهر. هم موفقيت ده كوره لر: آمر يقا قرآنخانه لرنده يوزلرچه بالانك مطالعه ايله اوطورغانن كور و ممكندر. كوب كنبخانه لر بالالارغه مخصوص كتابلرنك هر برسن بر نيچه شهر يوز نسه طونارغه مجبور بولالر. بوندى حكايه چى خانم لر حاضر قوشما آمر يقاده غنه بر نيچه مك بولوب صانلرنى كوندن

قوزغونلر اوياسنده - شاخته ده غى مسلمان اشچيلر طورمشينه دائر شريف افندى كمال قلمى ايله يازلمش حكايه بولوب «وقت» اداره سى طرفندن نشر ايدلمش. بهاسى ۱۲ تين، پوچته ايله ۱۴ تين.



## نوعه



اك بيوك كنبخانه لر - دنيا ده اولان عمومى كنبخانه لرنك اك بيوكى «پاريژ» ده اولان «ملى كنبخانه» اولوب يالگوز مطبوع كتابلر ۲ ميليون جلددر. بوندى صرك اك بيوك كنبخانه «لوندن» ده غى «بريتيش موزه ئوم» كنبخانه سيدر. بونده ۱ ميليون ۵۰۰ مك جلد اثر واردر. بوندى صوك اوچونچى مرتبه ده گى كنبخانه «پيتر بورغ» ده اولان «امپريال» كنبخانه سيدر. بونده بر ميليون جلدن ارتق كتاب وار. گرمانيا ده اولان «مونخ» كنبخانه سنده ۹ يوز مك جلد، «بيرلين» كنبخانه سنده ۸ يوز مك جلد، «درسد» كنبخانه سنده ۵ يوز مك جلد، «ويانا» كنبخانه سنده ۴ يوز مك جلد كتاب واردر.

ايرلر ايله خاتونلر آراسنده آيروه - ۱۲-۱۴ ياشلرده گى قزلر، ايرلرگه كوره بويلرى اوزون و اولچاو لرى آغر اولور، اما بو ياشلردن ايلك و صوگنده ايرلر اوزون و آغر اولورلر. آوروپا و آمر يقاده هر يوز قز بالا طوغديغنده يوزده بيش اير بالا طوغار، لىكن خاتونلرغه كوره ايرلر كوبراك وفات ايتنه لر. طبيعى عيبلر قزلرغه كوره ايرلرده كوبراك اولورلر. خاتونلرغه كوره ايرلرنك كوزلرى و قولقلرى ايرته رك ضعيفلانر.

صلح عمومى مکتبى - آمر يقاده «بوسنون» فالاسنده ئدوين گيب نام بره و صلح عمومى مکتبى آچقان. بونك مصارفينه هر يل يوز مك صوم بيروب طوره در. بو مکتبكه اوقومشلى قز و يگنلرنى آلوب صوغشلرنك انسانيت، ترقى و سلامتلك ايچون كيترگان همه زيانلرن تفصيلا بلدره لر و صلح عمومىنى وجودكه

شهرلری لوندن، نیویورق، پاریز، بیرلین، ژباندرا.  
حضرت عثمان مصحفی - تیمرلنگ دمشق غه  
کردیکنده شهر یاندی و «جامع اموی» ده صافلانمده  
اولان مصحف عثمانی ده اوشبو وقت برلکده یانمشدر.

کون آرنا. آرلرندده هیچ بر شخصی عرضسز، فقط  
ملنکه خدمت قصدبله بوروچیلری آز توکل. سوبله-  
گان حکایه لاری گل عبرتلی و بالاغه معلومات بیره  
طورغان بولادر.

مسکو دارالفنونی - روسیه دارالفنونلرندن  
اڭ ایسکیسی و اڭ زوریسی بولغان مسکاونکینه  
۱۹۰۹ نچی یلده خزینه دن بر میلیون ۲۱۸ مڭ صوم  
آقچه بیرلگان. بونڭ ۴۳۱ مڭ صومی مدیر، معلم  
و تورلی خادم لرگه وظیفه، ۲۵۰ مڭی اوقواسابلری،

۳۶۲ مڭی تربیه مصارفی، ۶۳ مڭی فقیر اوقوچیلرغه یاردم  
ایچوندیر. بوندن طش دارالفنونڭ تورلی کشیلر  
طرفندن نشر معارف و خیرات بولینه بیرلگان ۶  
میلیون ۸ مڭ صوم آقچه سسی بار. بونڭ پراسینتی  
فقیر یا که یاخشی اوقومشلی شاگردلرگه، شب اثر  
یازوچی یا که اختراع فیلوچی آدم لرگه بیر یله.

شاگردلردن ۴۳۵ مڭ صوم اوقو حقی جیولغان. نبا-  
تات باغچه سندن ۴ مڭ ۲۵۰ صوملق چه چکه و آغاچلر  
صانلغان، امتحان طونوچی لردن ۱۲ مڭ صوم؛ خسته  
خانه لرنه آورولرنی دوالاودن ۱۰۴ مڭ صوم، مطبعه سندن  
۷۳ مڭ صوم جیولغان. بتون یللق داخودی ۷ میلیون

۸۵۴ مڭ گه یتمشدر. دارالفنونڭ ۱۳ علمی جمعیت بار.  
آمریقاده بر ژورنال - آمریقاده نشر ایدلمکک

اولان «التورث آمریقان رفیو» اسمنده بر ژور-  
نالڭ اوشبو ییل ۹۶ نچی سنه سیدر. هر عددی

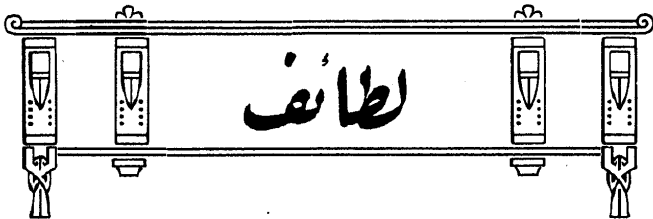
۱۵۰ بیتدن عبارت اولوب ییلده ۱۲ عدد چیقادر.  
دنیاڭ اڭ مشهور عالم لری، سیاسی و متفننلرینڭ

مقاله لاری ایله طولوغ اولوب اوشبو ژورنال بتون  
دنیاغه تارالادر. اوزینه اعلان قبول ایدلمی کونلک یا که  
شهر خبرلری یازلیدر.

ایمان ایله دوالانوچیلر - انگلتره ده بیگلر ایله  
جانلردن عبارت عائللر ایمان ایله دوالانوب طورالر.

بونلر خسته لرینی دوختورلرغه کوسترمیلر، آبتیقه لردن  
دوا آلیمیلر بلکه نه کبی خسته لک اولسه ده روحانیلرغه

واروب اوشکرتلر، ندر نیاز قیللر.  
دنیاڭ اڭ الوغ شهرلری - دنیاڭ اڭ الوغ



۹۴

اوز حقنده غزته لرده بر مقاله باصلوب چیقدیغنده  
محررلردن بری بیک متأثر اولمش. بونی کوروب یاننک  
غیلر: «سن اوزڭ محرر وقتکده فلان و فلان کیمسه لر  
حقنده پک کوب شیلر یازمشیدکڭ، احتمال که آنلرده  
شوبله متأثر اولشلردر» دیمشدر. محرر ایسه بونلرغه:  
«بوق افندملر (اوز تعبیری شوبله در) بن فلان کیمسه  
لر حقنده یازدم ایسه حقنی یازدم، اما بو آدم لر بنم  
طوغر و مک یازوب ملت که ضرر ایتلر» دیه جواب ویرمش.

۹۵

ساران بر بای، اوغلینی اوقودر ایچون کنورمش  
بر معلم ایله خدمت حقی سوبلاشدیکنک، معلم: «اولگی  
ای ۲۵ صوم، آندن صوڭغیلری ۲۰ صوم اولور» دیه حق  
تعین ایتدی. ساران بای بر آز فکر لب طور دیغندن صوڭ:  
«اویله ایسه ایکنچی آیدن اوقوته باشلارسن!» دیدی.

۹۶

شیخ عبدالمغیث العربی «یز بدکه لعنت ایتمک  
درست دگل» دیه کتاب تألیف ایتدیکنده عباسیلردن  
خلیفه الناصر الدین الله بونڭ حقیقتنی طوغری بیلور  
ایچون عادی آدم لر قیافتنه کروب بر ایکی یولداش  
ایله برابر شیخڭ خانه سینه کتمشدر.

شیخ حضور ینه کردیکلرندده نیچو کدر، شیخ بونڭ  
خلیفه ایدیکنی بیلمش، لکن بیلماش گه صالنه مشدر.  
خلیفه ایسه سوز باشلاب: «ای شیخ! سر یزید گه  
لعنت ایتمکدن منع قیلوب کتاب چیقارمش ایشسز  
آندای ظالمغه لعنت ایتمکدن منع ایدوڭزڭ سببی

كياڭ طواقونلى دكزده كچكده بياڭ ايسكى بر كيمه ايله  
يوزام... يوزام... آندنده طولقون صوغا، بوندنده  
طولقون صوغا... آغراق، مشقت، هلاكت اوستمه؛  
كيتمبيلر... اوى تيران اوى بنى دكزدن مأيوس  
ايتوب بو بولى طولقونغه آطلوب اوله رگه قوشا؛ ئە  
اميد آلدە بياڭ يراق يردە. چاق، چاق كوزمه چالينوب  
بر آق نرسە ايله بولغاب بنى چافرا، بن آلدانام...  
جیل صزغروب، صزغروب بنم قولاغمه شوشى  
قورقنچلرنى سويلى :

«ئەى انسان اوغلى! نيچون بو يارق كيمهڭ  
ايله بو قورقنچلى دكزگە توشكڭ، بو حيات دكزىنڭ  
اوصال ايكانينى بلمدگمنى؟ آناڭ نچار كيمه لرنى  
بياڭ تيز قاغوب تاشلاغانىنى ايشتمدگمنى؟ اول  
دكزده انسانلرنڭ بياڭ كويىسى ئرەم وخراب بولغانىنى  
بو ياشكە قدر كورمدگمنى؟

كيت حاضر... كيت. موندە آداشوب يورمه!  
جانگنى عزرائيلگە بېر. تيز دنيانى تاشلا!  
جیل!.. جیل! بلم، ايشتم، كوردم، تياڭ  
شول اميد بنى ماتاشدرا، طرشدرا... طرماشدرا!..  
آنام طوغدرغان، بو دكزگە تاشلاغان، اميد،  
آغاروب بولغانوب بنى آلدانغان... بياڭ اولەر  
ايدم، دكزدن بگا فارانغى قېر آرتق كورينه، لىكن  
لىكن عزرائيل بنى كورمى، باشقه برينى ايتوب  
كرته گورينه... آندان طوغدم، اميدگە آلداندم،  
بو مسخرەلىكگە توشدم. آه اميد، اميد!

جانم چيقسه بو قورقنچدن فوتلور ايدم، يازمشم  
قورقنچدە. . آه يازمشم، يازمشم!

منه انكايىم سىنڭ كوز ياشكندن قيمتلى اوغلك  
كوز نورك دنياده شول روشده، شول آغرلقده...  
ذره مقدار، بو حاللرنڭ اوغلكه كويله چىكى  
باشكە كيلمديمنى؟ نيچون بنى بو دكزگە يالغز تاشلادكڭ  
نيچون بگا بوندە غى قورقنچلرنى آكلانمەڭ؟

نيچون... نيچون؟  
باشكەدە كيلگاندر: تياڭ «محبت كوزى صوفر»،  
بنم خاطر م قالوردیه بنى قزغانوب آكلانمغانسكدر.

نەدر؟» دېمىش. شېخ دە: «اى قارنداش! اهل اسلامك  
آغزى لعنتكە، قباحت سوزلرگە اوگرنمكى يىخسى دگل.  
شونڭ ايچون اسلام امتى بوندن منعلنورگە اوگرنسولر،  
دېدم. بيزيدنڭ ظالم ايدېكندە شېهە يوق، فقط شول  
قدر ظالم اوله طوروبدە بزم زمانمزنڭ خليفه سینه  
كوره كوب يىخسى ايدى. بيزيدگە بر لعنت قیلنغاندە  
بزم خليفه مز يوز لعنتكە مستحقدر، ايشته بن سزگە  
آناڭ ظالم لرندن بر آزىنى سويليم!...»  
ديه پك اوزون سوز باشلادىغندە الناصر خليفه دە:  
«اى شېخ! بزنڭ وقتمز قسقه ايدى، اطوررغە فرصتمز  
يوق، دعاده اولكز!» دېب طوروب چيقوب كتمشدر.

۹۷

اوطوش اوينادقلىرى صوكڭ ايكي يولداش بر يردە  
اويقوغە ياتمشلر. بونلردن آقچاسى اوطولمىشى طوروب  
يولداشينڭ كېسە سېنى آقتاررغە كوشمىش. بونى سيزوب  
اوياند يىغندە: «يولداش نە اشلېساڭ؟» دېمىش.  
اوتە گېسى دە: «كوندز بنم حقمە نە اشلادكڭ ايسە  
بن دە شونى اشلامكچى اولەم، فقط سن بنم اوياب وقتەم  
اشلامش ايدكڭ، بن ايسە سىنڭ اويقو وقتكە اشلامك  
اولدم» دېمىش.



# اوپيات

I  
آنامە

استقبال، حيات اميد، بنم يورا كمنى يارالى،  
ئە قايسى حسرت اول ياره غە آچى نوز صالا، دنيا  
بگا آچولى، ئچكرلى (ايچ كرىلى) آلدوچى بر قار-  
چق، زمان حيات دكزىندە استقبال كيمه سنى آداشدرا  
طورغان بر طومان. تياڭ بر اوزم، ايدىش يوق،



بىر يوزىنە آياق باصارغە قورققان انسان، بوكون  
ھوادە اوچوب يورى .

انساننىڭ عقلى اول درجەگە يىدى، كە اگر مبالغە  
قاتشدرساق، جاندىن باشقە ھەر نرسە نى اشلەدى،  
اولدىن باشقە ھەسەندىن قورتولدى .

انساننىڭ عقلى ھىمان ائشلى، ھىمان آغە بارا .  
يولدىە اوچراغان نرسە نى طوتە دە اشىنە قوشە . طاغى  
اوز يولىنە دوام ايتە . طاغى اوز اشىن كورە ...  
انساننىڭ عقلى ايكنچى ھەر نرسە سىزدى . اول  
«يخشىلىق» ، اوزلر نچە آيتكاندە «انسانىت» ايدى .  
بوندىن صوڭ اوق، بىر نىچەسى «حيوانلرنى اوترو  
بتسون» دىب اعلان ايتەلر . بىر طاقم دىلبلر كور-  
ساتىلە . اڭ صوڭىدىن «ياشاسون انسانىت» دىگان  
طاوشقە ھوا طولنقلانوب كىندى .

لىكن، لىكن . . . .  
بختسىز انسان، ھىمان ائشكى چىگى يوق قورقنچلى  
چوللردە وحشى كوئىنچە آداشوب قالا . . . .

— كوزلر كىزنى بىر يوزىنڭ صورتلر يىنە (خىرىطەلرغە)  
يونالدىر كىز . شىمال دىكزى، ( گىرمانىيا ابلە انگلترە ايسكە  
آلنسون) بىر مەھىط آطلاسىنىڭ فرانسە و بىر سفىدىنىڭ  
ايتالىا و تركىيە، ياپون و آمىرىقا قىرلىرى و باشقەلر .  
نى بار ؟ . . .

بىوك بىوك طاوار كى كرىپوستلر، تىمەردىن  
بىالصغان شەر دىب آيتورلك پاراخودلر، طوب،  
پولەھىت، بومبا كى قان توگو فوراللىرىنى تله گان  
قىر اوچراطورغە مەكەن .

طاغىن خىرىطە - لوندەر، توكىو و سائىرە و سائىرە .  
جەملەسندە مەكلر، مەكلر ابلە كىشىلرنى يوق قىلاچق  
زور بىنلر دىستەلب بار .

صوغشقە حاضرىك ايدەش ! كە بىرلە صوڭ ؟  
اورماندەغى مايمونلر، آرسلانلر، بورىلر ابلەمى ؟  
يوق . اوزىنىڭ قارىنداشى، طوغانى بىرلە .

بوندىن بىر نىچە بىل ابلە گە شىرق، ايكى مىليارد  
باروم قىمتندە گى آدم قانى ابلە يولدى . نە قىر  
كىشىلر طاوپرافقە ابلەندى . كىمىلر ايدى ؟

اگر بىم بو ھالىمنى كورسەڭ دىنبادىن ماىوس  
اولوب جان بىرر ايدىڭ ، كورمىسەڭ ، چىت دە .  
انكايىم ، انكايىم نىچون بىنى طوغدىردىڭ ، نىچون  
بو يالغىزلىققە طاشلادىڭ . . . .

آه رىم ! آه رىم ! آچى ، آل جانمى آل . . .  
بو كىڭ دىنبادىن آلدا قارىغى ، تار قىرگە سال !  
ئەى انكايىم ! بىلسەڭ ايدى كورسەڭ ايدى . . .  
يوق ، يوق كورمە دە بىلمە دە . . . . طىنچ طور، بىگنە  
طىنچسىزلايم . . . . «اھنى تانغىتار»

## II

## بن شولاى دىب بلەم .

كرك نىنداى يول ابلە اولسە اولسون، انسان  
ايكنچى بىر انساننىڭ بالاسى و اول دىغى اوچنچى  
براوسىنىڭ والى آخىر . . . . . بىنە ابلە انسانلر بىر  
بىر يىنە طوغانلر، قارىنداشلر و باقىنلردىر .

بو بىر حقىقت بوزە شىبە يوق . لىكن، . . . . .  
انسان بارانلغاچ دە، گوىا «يوق، يوق بىن بىر كىزگە دە  
يول بىر مەھىم» . دىگان كىبى قوللرى آياقلىرى بىرلە  
طىرچىنسا دە، حىياتىنىڭ اولگى كونلرنە بىگىر كى ضىقى  
ايدى . صالقىن، اسسى، جىل، آچلىق، قارىنغولق . . .

بونلرنىڭ ھەر قايسىسىدىن قورقا، ھەر بىرىنىڭ آيتكانىن  
اشلىرگە مەجبور ايدى . ەئلا قارىنغولق كىلوب، فاب  
قارا يامسىز يوزلرى بىرلەن مەسقىلاغان روشدە  
كولەرك : «سەن قارىنغىدە قال !» دىسە ، ياخود

صالقونلىق، بوز كىبى قاتوب بىتكان قوللرى بىرلەن قىتقى  
باشلاسا ، بىچارە انسان بوگولوب نوشە ، چارەسىز  
آنڭ امىرلىرىنى بىر يىنە كىتورە ايدى . لىكن صوڭقە  
تابا انساننىڭ عقلى اوسدى . ايدى آنڭ، كورنگان

بىر نرسە گە بىگوك ايسى كىتوب بىنە باشلادى .  
آفرىن، آفرىنغە بولسە دە كوب نرسەلرنى جىگوب  
آياق آستىنە يوكلەب طاشلادى . اوزاينىچە آيتكاندە،  
بورن اڭ كىچكە نرسەلردىن قولى اوچوب طورغان  
انسان، بوكون بىتونسە دىرلك حەكم ايتە ، ابلە

- ۳ - آنانڭ اجتهادى كوبراك كيرك .
  - ۴ - مناسب دگل .
  - ۵ - طبيعتنى اوزگارتمز .
  - ۶ - دینسزلیك غه سبب اولماز .
  - ۷ - مادى بايلىق فائدهلى .
  - ۸ - يوق . هر وقت توغرىلىق طرفنده اولماز .
  - ۹ - غربتڭ ضرردن فائدهسى كوبراك .
  - ۱۰ - يوق . هر بر گوزل خلق ايله صفت لنوى لازم اولماز .
  - ۱۱ - فائده كوبراك .
  - ۱۲ - جبرى صورت ده اوفوتمهقده فائده وار .
  - ۱۳ - كوز نعمتى كوچلى .
  - ۱۴ - ياشلارڭ قزوللىق لرى فائدهلى .
  - ۱۵ - مشرق خلقى فائده كورر .
  - ۱۶ - ادب و تربيه طبيعى .
  - ۱۷ - انسانلارڭ لغتلىرى تعليم ايله باشلاندى .
  - ۱۸ - بو كونكى مدنيتده اولگى خدمتلمز اولدى .
  - ۱۹ - اختلاط فائدهلى .
  - ۲۰ - يالان سويلامكده فائده كوريله .
  - ۲۱ - امتلارڭ ترقىلىرى عقللى اولفارى ايله اولور .
  - ۲۲ - خاتونلرده اقتدار وار .
  - ۲۳ - مملكت ترقىسىنه مال آرتق ضروردر .
  - ۲۴ - اللهغه اطاعت يوز بندن بخشى اولوق فضيلتلى در .
  - ۲۵ - هيئت اجتماعيه اوچون حقوق علمى فائدهلىدر .
- كيمينه بهرام بيك دولت شايوف ترجمان . كرمينه .

محررى : رضا الدين بن محمد الدين .

ناشرلى : محمد ساكر و محمد زاكر راسيفلر

همانده شول بختسز طوغانلر ايدى . . .  
انسان هواده اوچا بلدى . نيندى ماتور سوز!  
ترقى نڭ اڭ بيوك يمشى توگلمى ؟ فقط انسان بو فوتدن  
فائده لنودن بيگرك «بوزڭ ايله فان درياسى آغزوب  
بولور» ديب اميد ايتنه .  
- أنه كوره سز ، بر نيچهسى اوچام ديب  
ماتاشقانده يغلوب توشدېلر . شولاي بولا طوروب  
ايكنچېسى آنده ، طوپ ، پوله ميت اورناشدر رغه طروشه .  
تل نڭ سويما كى يوق ديلر . شولوق كشيلىر نڭ  
انسانيت دى ، دى طماقلرى يرطولا ايندى .  
بلهسى ايدى - بتون عذاب ماشينالرن ، صوغش  
فوراللرن ، قورى دڭز عسكرلرن ، صوغش نرسهسى  
ايچون خاص بولغان زاولدرنى ، آنلرنى اشلرگه كينتكان  
كوچلرنى بر بيرگه جيناغانده كويمو صوما ياصاب  
بولور ايدى ايكان ؟ بن بو طوغروده مليارلرنى آيتوبن  
طورمىم ايندى . بن ، طوغاننى طوغان ايله دوست  
ايتيرلك ، انسانلرنى بو كولكيلىردن فوتولدرلىق آقچه  
حاضرلاب بولور ايدى ديب بلهم .  
احمدجان عبدالين

### جوابلر .

- ۱۳ نچى عدد «شورا» مجله سىڭ ۱۲ ۴ نچى  
صحيفه سنده «جوابلرى بنگل دگل سؤاللىر» عنوانلى  
۲۵ سؤال غه اوشبو جوابلرمى عاجزانه نقدىم ايدر م:  
۱ - هنر بيگراك كر كلى .  
۲ - اوصاللىق كيمومز - بلكه كوبايور .

«شورا» اورنبورغده اون بيش كونده بر چققان ادبى ، فنى و سياسى مجموعه در .

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ: НА 2-й СТР. ОБЛОЖКИ  
30 КОП., НА 3 И 4 СТР. — 20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.  
АДРЕСЪ: г. Оренбургъ, Редакция журн. „ШУРО“.



آبونه بىلى: سنه لك ۵ ، آلتى آيلىق ۲ روبله ۶۰ كاپك .  
«وقت» برلن برگه آلوچيلرغه :  
سنه لك ۹ ، آلتى آيلىق ۴ روبله ۶۰ كاپك در .

« شرق كتابخانه سى » نده مصر - استانبول - هند -

بيروت مطبوعاتی كلیتلی صورتده موجود در .  
 مکتب و مدرسہ لہر ایچون ہر فندن، ہر نورلی درس  
 کتابلری، کوبلب آلفوچیلرغہ غایت آرزان بہا ایلہ کوندرلمکک در .  
 مفصل « اسامی الکتب » ہوش یبارلور .  
 زاداتکہ سز نالور ایلہ یبارلماس . بر سپارش ( زاکاز )  
 نڭ دورتن بری قدر زاداتکہ یباریلورگہ تیوشلی .  
 پوچتہ مصارفی آلوچیدن .

شوق کتابچہ استانبولی  
 ضاجی : احمد اسحاقی  
 اور شوق شہزادہ  
 نہ تاسیسی ۱۹۰۶

Адресъ: Орскъ, Оренбург. губ.  
 Ахмету Исхакову.

### محترم اماملرمز دقتنہ!

یاشلر قویلور ایچون  
 میترقہ دفترندن سؤیدینہ بیرورگہ فورماسی  
 دوخاونی صابرانیہ طرفندن یاصالوب تصدیق  
 ایدلگان میتریچسکی اسپرافکہ ہم سیمینی وپسکہ  
 بلانقہلری باصلوب چقدی .  
 بہاری: یوز دانہسی ۵۰ . پوچتہ مصرفی ایلہ ۸۵ .  
 نالور ایلہ سوم .  
 آدرس: «ВАКТЪ» Редакция газ. Оренбургъ,

### « وقت » مطبعہ سندہ

ہر تورلی کتابلر، خط و اسچوط بلانقہلری،  
 کانؤیرتہلر، طوی و ضیافت ایچون زاپیسکہلر،  
 تبریک ہم ویزیت کارتوچکہلری نفیس  
 و گوزل روشدہ اشلنہ در . چیتدن صورا -  
 توچیلرغہ تیز مدتہہ اشلہ نوب یبارلہ در .

آدرس:

«ВАКТЪ» Редакция газ. Оренбургъ,

## « کریموف، حسینوف و شرکاسی، » نڭ کتاب مغازینلری

اورنبورغده ہم افادہ .

### ہر تورلی کتابلر:

پوچتہ ایلہ	بہاسی	
۳۴ تین	۳۰ تین	نظام و اسلام
» ۳۲	» ۲۸	بیچارہ قلنگ طوروشی
» ۱۰	» ۸	زایانولہک ایلہ صوعلو
» ۹	» ۷	قللر دوستی
» ۷	» ۵	منتخبات کریمی دن I
» ۷	» ۵	II
» ۷	» ۵	III
» ۷	» ۵	IV
» ۱۲	» ۱۰	محبت حقاسی
» ۲۹	» ۲۵	اسلام و ہانوتو
» ۲۹	» ۲۵	مناصب دینیہ
» ۲۹	» ۲۵	مکتب و زکات
» ۲۹	» ۲۵	یوان غوس پایالر و ملالر
» ۱۰	» ۸	شرق حکایہ لری
» ۱۸	» ۱۴	بختلی فر
» ۲۲	» ۱۸	قرق قازاق
» ۳۴	» ۳۰	معلم و مریلور رهنما ایکی جز

### کلیتلہ صاتمقدمہ بولغان عربی کتابلر:

پوچتہ ایلہ	بہاسی	
۱۵ تین	۲ صوم ۵۰ تین، ۳ صوم ۱۵ تین	تذکرہ داود
» ۱۵	» ۵۰ » ۶ » ۱۵	کشف الظنون
» ۲۵	» ۸۰ » ۲ » ۲۵	نزہۃ المجالس
» ۱۵	» ۵۰ » ۶ » ۱۵	الملل والنمل
» ۵	» ۲ » - » ۲	تفسیر ابن عباس
» ۴۵	» ۲ » - » ۲	المیزان الشعری
» ۵۵	» ۳۰ » ۲ » ۵۵	الناسخ والمنسوخ
» ۵۵	» ۳۰ » ۱ » ۵۵	تنبیہ الغافین
» ۱۵	» ۵۰ » ۶ » ۱۵	تاریخ ابوالفدا
» ۹۵	» ۵۰ » ۲ » ۹۵	اللالی المصنوعہ فی الاحادیث الموضوعہ
—	» ۵ صوم	الہدایہ مع الکفایہ
—	» ۱۰ » ۲	مشکوٰۃ المصابیح
—	» ۲۲ » ۸	فتح القدر
—	» ۳ » ۲	حبوۃ الحیوان

نشریات کریمیدن ایکنچی و آلتنچی جزلرندن باشقہ  
 ہمہ جزلریک حاضر در . کیریک کشی تیزرک آلوب قانسون!

بر مقدار زاداتکہ یبارلسہ اوشبو کتابلر ہر طرفہ یباریلہ لہر .

Оренбургъ, Уфа Т-ву Каримовъ, Хусаиновъ и Ю-о.

«وقت» اداره خانەسینگ اوز مطبوعە سەندە نفيس روشدە اعلا کافدگە باصلوب چققان توباندەگى اثرلر اداره دە هم مشهور کتابچيلردە ساتلمقەدەدر. اداره دن يوزلب آلوجيلرغە مخصوص اسکید که قيلنور. آدرس: «ВАНТЬ» редакция газ. Оренбургъ.

## «دورت کون»

روسلرناڭ مشهور ادیبلرندىن ۋ. غارشين اثرى بولوب، ر. رقييف طرفندىن ترجمە قيلنمىشدر. بو رسالەدە محاربه دە پارالانىش بر صالدا تىڭ اوزى ئوتوردىكى تورك صالدا تى ياندىدە دورت کون عذابلار بولمىش باطديغى و شو اثنادگى احوال روحىيەسى - حسياتى تصوير قيلنمىشدر. بهاسى ۸۰، پوچتە ايله ۱۰ تىن در.

## «قوزغونلر اوياسندە»

شاخستەدەغى مسلمان اشچيلر طورمشينە دائر شريف افندى كمال قلمى ايله يازلمىش عبرتلى بر حكاية در. بهاسى ۱۲ تىن، پوچتە ايله ۱۴ تىن.

## «کتب سته و مؤلفلرى»

حديث و سنت عالملى قاشندە «کتب سته» ديه مشهور اولان حديث كتابلرى و آنلرناڭ مؤلفلرى حقتە يازلمىش بر رسالەدر. ۱۳۶ بيتدىن عبارت اولان بو رسالەناڭ حقى ۴۵ تىن.

## «رحمت الهية»

بو اثر، محترم موسى افندى طرفندىن فوزغانلىمش «رحمت الهية» مسئلهسى حقتەدە مجتهد و محدث ابن القيم الجوزيه حضرتلرناڭ «حادي الارواح» نام بيوك اثرناڭ اولان بر فصاينڭ ترجمەسندن عبارتدر. ايكنچى مرتبه باصلدى. مرتبى رضالدين بن فخرالدين. حقى ۱۰ تىن، پوچتە ايله ۱۲ تىن.

## «ترويسكى علماسى و اصول

### جدیده»

اصول جدیدە ايله بالالر اوقوتىق شرعا و عقلا درست ايدىكى حقتە، شيخ زين الله نقشبندى حضرتلرى هم برابر اولنديغى حالده ترويسكى علماسينڭ اعلام نامە و عموى نصيحتلرندىن عبارت بر اثردر. ايكنچى مرتبه باصلدى. حقى ۵۰.

## «محمد عليه السلام»

معتبر اصللردىن آلنوب يازلمىش بو اثر مکتب بالالرينە درس ايتوب اوقوتورغە هم مطائعه ايچون بيك موافقدر. مرتبى رضالدين بن فخرالدين. حقى ۲۰ تىن، پوچتە ايله ۲۴ تىن.

## «تاريخ اسلام»

ابتدائى ورشدى مکتبلردە اوقوتىق ايچون استانبولده مکتب سلطانى مأذونلردىن عثمان افندى جليلر طرفندىن آچىق تىركى تلىدە يازلمىش بو اثر، ايكنچى مرتبه باصلوب چىقىدى. حقى ۱۸ تىن، پوچتە ايله ۲۲ تىن.

## «جغرافياى عمرانى»

غيننازیه و ريبالنى مکتبلردە اوقوتولا طورغان درس كتابلرندىن آلنوب ترتيب ايدلمىش بو اثرناڭ تلى آچىق، افادەسى ينگل، مکتبلردە درس قيلوب اوقوتورغە مناسبدر. مرتبلى فاتح كريموف ايله نورالدين آغەيفدر. حقى ۳۰ تىن، پوچتە ايله ۳۶ تىن.

## «بالالار اچون واق حكايلر»

باشقا تىللردىن كوپلر بولوب ترتيب ايتلگان بر اثردر. مرتبى دردمند. حقى ۱۲ تىن، پوچتە ايله ۱۶ تىن.

## «باصلماغان شعرلر»

اوتوز قدر ذاتلرناڭ شعرلرندىن نمونه لر جيولوب باصلمش شعر مجموعه سىدر. حقى ۲۰ تىن، پوچتە ايله ۲۴ تىن.

## «تل ياريشى»

يتمش دن زياده اهل قلم طرفندىن حكاية هم مقاله روشندە يازلغان بو اثرده اونطولغان يا که يوغالغان چن تاتار سوزلرناڭ بيك كويسى جيولغاندر. اوشبو ۱۹۵ صحيفه لك اثر، گوزل كاغىدە گوزل روشدە باصلوب هر بر کتابچيلردە ۷۵ تىن گە ساتلمقەدەدر. پوچتە ايله ۸۵ تىن.